

Laki, nuoret ja netti

Oppituntipaketti 8.–9.-luokkalaisille

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Onni löytyy arjesta.

Julkaisija

Mannerheimin Lastensuojeluliitto
Finnish Internet Awareness and Safety (FIAS) -projekti
on osa EU:n Safer Internet Plus -ohjelmaa
(www.ec.europa.eu/saferinternet).

Käsikirjoitus

Sanna Spišák

Työryhmä

Marja Snellman-Aittola, Suvi Tuominen

Asiantuntijat

Janne Laukkanen, Suomen Asianajajaliitto
Marko Forss, virtuaalinen lähipoliisiryhmä, Helsingin poliisilaitos

Kiitokset

Riitta Kauppinen, Pelastakaa Lapset ry
Aleksis Kiven koulu
Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry

Ulkoasu

Hahmo

Taitto

Virpi Liinoja

Kuvat

Jarkko Mikkonen, Raisa Kyllikki Karjalainen

Paino

Miktor 2011

Mannerheimin Lastensuojeluliitto on avoin valtakunnallinen kansalaisjärjestö, joka edistää lapsen oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. MLL:n keskusjärjestön jäseniä ovat 13 piirijärjestöä sekä 566 paikallisyhdistystä, joilla on yhteensä yli 92 000 jäsentä.

MLL edistää lapsiperheiden hyvinvointia tarjoamalla vertaistukea ja luomalla osallistumismahdollisuuksia eri elämäntilanteissa. Liitto myös kouluttaa, tekee selvityksiä ja tuottaa aineistoja kouluille ja kasvattajille - edistää monipuolisesti lapsen oikeuksien toteutumista.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton toiminnan ydinalueet ovat

- lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja elinolojen edistäminen
- lasten kuulemisen ja osallisuuden edistäminen
- lapsuuden kunnioittaminen ja suojeleminen ja
- vanhemmuuden arvostaminen ja tukeminen.

Vuosittain

- Lasten ja nuorten puhelin ja netti vastaa noin 44 000 puheluun ja nettikirjeeseen.
- Vanhempainpuhelin ja -netti vastaa noin 800 yhteydenottoon.
- yläkouluissa toimii 14 000 MLL:n tukioppilasta. Internetissä nuorille tukea antaa kymmenien nuorten Verkkotukareiden eli Verkk@reiden joukko.
- noin 1 200 MLL:n kouluttamaa lasten hoitajaa työskentelee lähes 6 000 perheessä.
- 300 MLL:n kouluttamaa tukihenkilöä tekee työtä perheiden ja nuorten parissa.
- MLL ylläpitää noin 440 perhekahvilaa, joissa kokoonnutaan noin 12 000 kertaa.
- MLL:ssa toimii noin 400 vertais- ja muuta aikuisten ryhmää.
- MLL:n harrastuskerhoissa käydään yli 160 000 kertaa.
- MLL järjestää Hyvä alku koulutielle -kampanjan, joka tavoittaa yli 55 000 ekaluokkalaisten vanhemmat muistuttaen läsnäolon ja huolenpidon tärkeydestä lapsen aloittaessa koulun.

MLL tarjoaa kaikenikäisille mahdollisuuden osallistua työhön lasten hyväksi. MLL:n toiminnan perusta on paikallinen vapaaehtoistoiminta.

www.mll.fi

Sisällys

Netissäkin pätee Suomen laki | s. 4

Oppaan käyttäjälle | s.5

Netinkäyttäjän oikeudet | s. 7

Tehtävät | s.10

Netti ja Suomen laki | s. 13

Tehtävät | s. 13

Kunnianloukkaus ja yksityiselämää loukkaava tieto | s. 17

Tehtävät | s. 18

Tekijänoikeudet | s. 23

Tehtävät | s. 23

Nuorten rikosoikeudellinen vastuu | s. 27

Tehtävät | s. 29

Lisätehtäviä | s. 30

Hyödyllisiä linkkejä | s. 31

Lähteet | s.32

Liitteet | s. 33

Kalvot | s. 33

Tehtävämonisteet | s.40

Netissäkin pätee Suomen laki

Mitä sinä vastaisit oppilaalle, joka pohtii, voiko hän julkaista omassa nettiprofiilissaan luokkaretkelä otettuja valokuvia? Osaatko auttaa nuorta, jonka henkilökohtaisia yhteystietoja levitetään erilaisissa sosiaalisissa verkkopalveluissa? Vaikka nykynuoret ovat kasvaneet erilaisten viestintäteknologioiden kuten internetin ja multimediaominaisuuksilla varustettujen matkapuhelimien parissa, he kohtaavat aika ajoin tilanteita, joissa he kaipaavat aikuisen apua ja tukea.

Nuorille netti on yksi itsensä toteuttamisen väline muiden joukossa. Netissä on läsnä koko elämän kirjo: siellä voidaan luoda merkityksellisiä ihmissuhteita ja saada tärkeitä kokemuksia. Siellä voidaan myös vakavasti loukata ja vahingoittaa muita tai jopa sortua rikokseen Suomen lakia.

Tutkimukset osoittavat, että jo aikuisten kiinnostus nuoren media-arkea kohtaan ja läsnäolo siellä tukee mediankäytön hyviä puolia ja ehkäisee mediankäyttöön liittyviä riskejä. Nuori tarvitsee aikuisen aikaa - myös netinkäyttöön liittyvissä asioissa. Kasvattajien ei tarvitse olla perillä viimeisimmistä nettitrendeistä voidakseen tarjota verkossa sujuvasti luovivalle nuorelle monenlaisia eväitä: tervettä järkeä, harkintakykyä ja erilaista näkökulmaa – asioita, joita nuori ei välttämättä verkosta saa. Lisäksi aikuisen tehtävä on asettaa mediankäytölle pelisäännöt.

Toisinaan nuori joutuu ratkaisemaan yksin verkoon liittyviä ongelmia, kuten kiusaamiseen, solvaamiseen ja uhkailuun liittyviä tilanteita, joihin hän ei välttämättä ole osannut varautua. Lisäksi nuori saat- taa joko epähuomiossa tai tietoisesti rikkoa Suomen lakia esimerkiksi jakaessaan tekijänoikeudella suojatua materiaalia verkossa. Kasvattajien yhtenä tehtävänä onkin tutustua nuorten netinkäyttöön, jotta he voivat ehkäistä kurjia nettitilanteita ja auttaa niiden kohteeksi joutuneita.

Laki, nuoret ja netti -oppimateriaali on tarkoitettu kasvattajien tueksi nuorten turvallisten nettitaitojen edistämiseen. Se syventää Mannerheimin Lasten- suojeluliiton Viisaasti verkossa -koulutusaineistossa käsiteltäviä teemoja.

Oppimateriaalissa tarkastellaan Suomen lakiin liit- tyviä, verkkokäyttäjää sitovia oikeuksia ja velvolli- suuksia nuorten arkea lähellä olevien esimerkkien avulla. Materiaalista löytyy tietoa tyypillisimmistä nettirikoksista, ja siinä käsitellään myös nuorten ri- kosoikeudellista vastuuta.

Turvalliseen ja viisaaseen nettikäyttäytymiseen liit- tyvät taidot eivät kehity itsestään. Nuoria pitää oh- jata pohtimaan nettielämään liittyviä asioita useasta eri näkökulmasta. Muiden netinkäyttäjien huomioi- minen, yhteisöllisyyteen kasvaminen, riskikäyttäyty- misen tiedostaminen ja muu netinkäyttöön liittyvä viisaus vaativat sisäistyäkseen sekä aikaa että huo- miota.

Verkkoviisas nuori nauttii internetistä ja sen sosiaalisista ulottuvuuksista sekä mahdollisuuksis- ta. Hän myös tietää, kuinka nettiyhteisöissä ja -palveluissa toimitaan ja tuntee verkkokäyttäjien oikeudet ja velvollisuudet.

Nuorilla on oikeus hyvään mediakasvatukseen ja laadukkaaseen mediaympäristöön. Nuorilla on oikeus oppia käyttämään ja tulkitsemaan mediaa. Tämän oppimateriaalin avulla voit tutustua ilmiöihin, joita nuoret netissä kohtaavat. Lisäksi saat välineitä käsitellä nettiturvallisuusasioita koulussa ja vapaa- ehtoistyössä.

Sanna Spišák
mediakasvatuksen suunnittelija, MLL

Oppaan käyttäjälle

Laki, nuoret ja netti -oppituntipaketissa on viisi 45 minuutin mittaista oppituntia yläasteikäisille, erityisesti 8.–9. luokkalaisille nuorille. Jokaiselle tunnille on valmiit tuntisuunnitelmat ajankäyttöohjeineen. Materiaalin lopussa on liitteinä tarvittavat kalvopohjat ja tehtävämonisteet. Jokaisen tunnin alkuun on kirjattu oppitunnin keskeiset tavoitteet, joihin tehtävät liittyvät.

Materiaali nostaa esille Suomen lain näkökulmasta tilanteita, joihin nuoret voivat törmätä käyttäessään nettiä. Vaikka tilanteet käsittelevätkin netinkäytön ongelmia, on hyvä muistaa, että suurimmalle osalle nuorista netti on positiivinen asia.

Oppitunnit käsittelevät netinkäyttäjien oikeuksia ja velvollisuuksia. Tunneilla keskitytään netinkäytön ongelmiin, joissa henkilökohtaiset oikeudet ovat usein uhattuina: toisen kunniaa loukkaavan materiaalin

julkaisemiseen ja levittämiseen, yksityiselämää loukkaavien tietojen levittämiseen, tekijänoikeuden loukkaamiseen ja perättömien vaarailmoitusten julkaisemiseen.

Tunneilla perehdytään myös nuorten rikosoikeudelliseen vastuuseen. Näihin asioihin syvennyttään nuorten nettiarkea lähellä olevien esimerkkien avulla. Viimeisellä tunnilla kootaan yhteen aiemmin opitut asiat.

Lisätietoa aiheesta saat muun muassa MLL:n verkkosivuilla olevista mediakasvatusmateriaaleista www.mll.fi/mediakasvatus. Sieltä voit myös tilata koulullesi lasten ja nuorten nettikäyttäytymiseen perehtyneen MLL:n nuorisotyön kouluttajan kertomaan turvallisesta ja fiksusta netinkäytöstä ja netin ilmiöistä.

Emppu sanoo(20:35):

En mä tunne sua oikeesti, sä voit olla kuka vaan

Jani sanoo(20:35):

Jani sanoo(20:36):

No tunnethan sä mut täältä mesestä

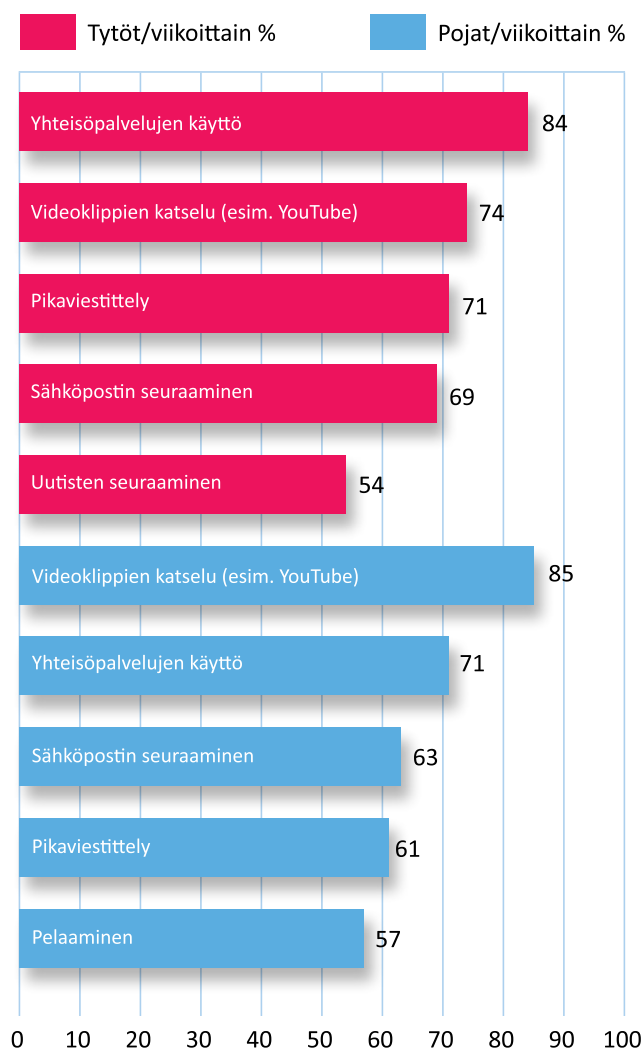

Netinkäyttäjän oikeudet

Oppitunnin tavoitteet

- Tullaan tietoiseksi omista netinkäyttötavoista.
- Opitaan, että jokaisella netinkäyttäjällä on oikeuksia.
- Ymmärretään, että julkaisuvälineenä ja joukkoviestimenä netti on julkinen paikka, jossa tulee noudattaa yhteisiä pelisääntöjä.
- Opitaan tarkkailemaan omaa netinkäyttöä pitämällä netinkäyttöpäiväkirjaa.

Viikoittainen netinkäyttö 12–16 -vuotiailla

EU Kids Online-tutkimus 2011

Valtaosa suomalaisista 6–17-vuotiaista nuorista viettää päivittäin aikaa verkossa. Älypuhelimet, kevyet tablettitietokoneet ja miniläppärit mahdollistavat netinkäytön lähes missä vain. Netissä ylläpidetään kaverisuhteita erilaisissa yhteisöpalveluissa ja pikaviestimien välityksellä. Siellä myös rentoudutaan ja viihdytään muun muassa katselemalla videoklippejä, kuuntelemalla radiota ja pelaamalla. Netin kautta voi hoitaa erilaisia verkkorutiineja ja ostoksia. Sitä käytetään myös oppimisen ja ajan tasalla pysymisen apuvälineenä.

Vaikka netti tekee sisällöntuottamisesta tai -muokkauksesta suhteellisen helppoa, vain murto-osa suomalaisista nuorista lähettää omia tuotoksiaan muiden arvioitavaksi, kirjoittaa blogia tai osallistuu peliympäristön laajentamiseen. Enemmistölle osallistuminen on lähinnä nettikeskustelua ja kommentointia. Myös kirjojen, pelien, videoiden tai vaikkapa valokuvien arvostelu ja paremmuusjärjestykseen laittaminen ovat nuorten suosimia tapoja vaikuttaa ja osallistua.

Suuri osa lapsista aloittaa aktiivisen netinkäytön alle 10-vuotiaana. Alakouluikäiset lapset käyttävät nettiä ennen kaikkea viihtymisen välineenä, mutta yläkouluikää lähestyttäessä nettiympäristöstä muodostuu sosiaalisen vuorovaikutuksen tärkeä kanava. Monissa lasten ja nuorten suosimissa verkkopalveluissa ikärajasuositus on 12 vuotta, ja internetin käyttö lisääntyykin huomattavasti yläkouluikää lähestyttäessä.

Mediakulttuurilla on merkittävä rooli nuoren pyrkimyksissä ymmärtää itseä ja ympäröivää maailmaa. Nuoret rakentavat identiteettiään esimerkiksi erilaisissa verkkoyhteisöissä tai kokeilevat erilaisia rooleja. He etsivät mielenkiinnon kohteita, peilaavat arvojaan ja ajatuksiaan vertaistensa kanssa sekä laajentavat ystäväpiiriään.

Nuorten netinkäytön lähtökohtana on siis usein sosiaalinen kanssakäyminen. 11–17-vuotiaille nuorille yhteydenpito kavereihin on ominaisin tapa käyttää nettiä. Nettiystävyyden onkin usein jatkettu kasvokkain ystävyssuhteille eli koulupäivän tai harrastustuntien jälkeen on luontevaa siirtyä verkkoon jatkamaan juttelua vaikkapa pikaviestinten tai yhteisöpalvelujen kautta. Netissä on helppo pitää yhteyttä vaikkapa entiselle kotipaikkakunnalle jääneiden ystävien, ulkomailta työmatkalla olevan vanhemman tai toisella paikkakunnalla asuvien isovanhempien kanssa.

Vaikka nettiä käytetäänkin ensisijaisesti **yhteydenpitoon** jo ennalta tuttujen ihmisten kanssa, on netissä myös helppo solmia uusia tuttavuuksia. Blogit, keskustelufoorumit, chatit ja yhteisöpalvelut ovat oivia paikkoja tavata samoin ajattelevia ja samoista asioista kiinnostuneita ihmisiä. Ystävyyssuhteita saattaa syntyä myös muista kulttuureista ja maista kotoisin olevien ihmisten välille.

Nettiystäväkin voi olla tosi ystävä. Nettiystävyyttä voi olla nuorelle korvaamatonta, etenkin jos samoista asioista kiinnostuneita ystäviä ei löydy koulusta tai harrastuspiiristä. Nuori voi myös päätyä rakentamaan merkitykselliset ystävyyssuhteensa vain netissä, jos esimerkiksi koulussa yritykset ystävystyä muiden oppilaiden kanssa ovat epäonnistuneet tai nuori on jostakin syystä torjuttu vertaisryhmässään.

Netti voi olla tärkeä henkireikä ja **vertaistuen areena** monille yksinäisyyttä arjessaan kokeville nuorille. Näin ollen lähipiirin silmissä yksinäiseltä vaikuttava nuori voi elää hyvinkin aktiivista elämää sosiaalisen nettiverkoston kautta. Keskusteluryhmät ja nettiyhteisöt voivat olla lapselle tai nuorelle merkittävä tapa kohdata vertaisryhmään kuuluvia nuoria, keskustella tärkeistä asioista ja vaihtaa mielipiteitä ja näkökulmia.

Netissä on myös tietoa, joka tukee koulutöiden tekemistä ja muuta oppimista. Sieltä voi saada vastauksen myös sellaiseen kysymykseen, jota ei uskalla kysyä ääneen tai johon ei osaa etsiä vastausta muualta. **Ajankohtaisen tiedon saanti** ja näkökulman laajentaminen jostakin asiasta on helppoa, sillä verkossa voi lukea uutisia ja niiden taustoja useasta eri lähteestä. Nuoren on kuitenkin kyettävä erottamaan fakta fiktiosta, tiedonvälitys mainonnasta ja aatteellinen julistus tutkimuksista sekä opittava pohtimaan tiedon luotettavuutta monin eri kriteerein. Silloin netistä löytyvästä tiedosta on hyötyä.

”Hakukoneilla löytää tietoa paljon helpommin kuin menemällä kirjastoon. Välillä hakukoneet tosin tarjoavat mitä sattuu ja on vaikea löytää oikeaa tietoa.”

Netissä nuori **oppii hoitamaan monia asioita** itsenäisesti. Verkko-ostokset junalipuista leffalippuihin, pankkiasiat ja monenlaiset muut ostokset ja tilaukset hoituvat netissä näppärästi. Netistä saa myös matkustamista helpottavaa tietoa kartoista ja aikatauluista sekä ajantasaiset tapahtumatiedot.

”Myöhästyisin varmaan aina junasta, ellei lippua saisi hoidettua etukäteen netissä. Festariliput ostan myös aina netistä ajoissa, ei tarte miettiä lipun saantia festarialueen portilla.”

Netti on **rentouttava ja viihdyttävä ajanvietepaikka**, jossa leikitään, pelataan, kilpaillaan ja pidetään hauskaa. Nuori voi yhtä aikaa kuunnella nettiradiota, pelata verkkopeliä, lukea sarjakuvia ja selailla hupisivustoja. Keskustelut ja kommentoinnit muiden viihtyjien kanssa lomittuvat elämysten kokemiseen.

”Mulla on yleensä päällä joku ulkomainen nettiradio aina kun surffaan. Käyn myös katsomassa videopätkiä tietyiltä sivuilta huvikseen silloin, kun ei ole mitään tekemistä.”

Netissä nuori etsii paikkaansa arvojen, asenteiden ja mielipiteiden joukossa. Aikuisen tukemana netin monimuotoinen maailma ja sen useat näkökulmat avartavat nuoren ajattelua. Kiivaat väittelyt ja oimien mielipiteiden perustelun pakko kehittävät nuorille monia elämässä pärjäämisen taitoja. Verkossa on helppo vaikuttaa muiden puheista ja kokeilla itse muihin **vaikuttamista**. Yhteiskunnan toimintaan puuttuminen vaikkapa allekirjoittamalla verkkoadressi on kansalaisvaikuttamista helpoimmillaan.

Oman taiteellisen osaamisen esittely on netissä helppoa: kuka tahansa voi perustaa oman taide- tai käsityögallerian verkkoon. Kynnys päästä esille on hyvin alhainen, olipa kyse musiikista, kaunokirjallisuudesta tai valokuvista. Oman itsensä julkituominen esimerkiksi nettikuvagallerioissa on myös **tapa ilmaista itseään**. Verkko vapauttaa leikkimään erilaisilla rooleilla ja identiteeteillä sekä ilmaisemaan itseään tavoin, joita ei kenties muuten uskalla kokeilla.

”Mun omilla sivuilla on mun tekemiä julisteita, joita olen laittanut myös ulkomaiseen nettigalleriaan. Oon saanut tosi kannustavia kommentteja muilta!”

SUOSITTUJA VERKKOPALVELUITA

Yhteisöpalvelut

- Ylläpidetään ja luodaan uusia ihmissuhteita.
  - Esitellään kuvia, muokataan profiilia, ylläpidetään kaverilistoja, pelataan minipelejä ja liitytään erilaisiin harrastus- ja kiinnostusryhmiin.
  - Hieman alle 70 % suomalaisista 9–16-vuotiaista on rekisteröitynyt johonkin verkkoyhteisöön.
  - Käyttäjä voi parantaa tietoturvaansa yhteisöpalveluissa rajoittamalla profiilinsa näkyvyyttä.
- Kansainvälinen Facebook (www.facebook.com)
Suomalainen IRC-Galleria (www.irc-galleria.net).

Blogit/bloggaus

- Muotia, harrastuksia ja ilmiöitä sisältävät vuorovaikutteiset verkkosivut.
- Sivuille ominaista päiväkirjamaisuus ja kirjoittajan henkilökohtainen näkökulma aiheeseen.
- Suosituimmat bloggaajat ovat nettijulkiksia, joille bloggaus on ansaitsemismuoto: blogin kautta voi saada mainostuloja ja tuotelahjoja yrityksiltä.
- Mikrobloggauksella tarkoitetaan tekstiviestimäisten, lyhyiden merkintöjen lähettämistä mikroblogipalveluun.
- Nettiblogia tai online-päiväkirjaa esimerkiksi Twitterissä päivittää kuukausittain 26 % suomalaisista 12–16-vuotiaista tytöistä ja kahdeksan % pojista.

Kansainvälinen Blogger (www.blogger.com)
Kotimaiset Vuodatus tai Ajatukseni.net (www.vuodatus.net ja www.ajatukseni.net)
Mikroblogipalvelut Twitter (www.twitter.com) ja Qaiku (www.qaiku.com)

Pikaviestimet

- Käytetään lähinnä tuttujen kavereiden kanssa jutusteluun reaaliaikaisesti, ilmaiseksi ja yksityisesti joko chattaamalla tai videopuhelulla.
- Useimmissa PC-tietokoneissa on valmiiksi asennettu pikaviestinohjelma, esimerkiksi Windows Live.
- Tarjolla myös palveluita, jossa toisilleen tunteuttomat netinkäyttäjät pääsevät keskusteluun webkameran ja chatin kautta tietämättä etukäteen, kenet kohtaavat.

Videopuheluohjelma Skype (www.skype.com).
Chatroulette (<http://chatroulette.com/>)

Verkkopelit

- Pojille pelaaminen useimmiten harrastus, tytöt pelaavat lähinnä kuluttaakseen aikaa.
- Verkkopelejä voi pelata yksin konetta vastaan, mutta useimmiten ne ovat sosiaalisia.
- Suosittuja ovat erilaiset selain- ja minipelit sekä leikkiin, rakenteluun ja tavaroiden vaihtamiseen perustuvat pelimaailmat, tiimityöskentelyyn perustuvat strategiapelit ja massiiviset fantasiaan perustuvat verkkoroolipelit.

Pelikone (www.pelikone.fi)

Counter Strike (www.counter-strike.net) World of Warcraft, ja RuneScape (www.runescape.com).

Video-, elokuva- ja musiikkisivustot

- Videopalvelut toimivat viihdekäytön lisäksi haku-koneina, joista etsitään esimerkiksi opetusvideoita (kitaransoitto, käsityöt, maalaus- ja tuunausohjeet).
- Musiikkisivustoilla voi julkaista pienellä kustannuksella esimerkiksi omaa musiikkia ja kommentoida muiden musiikkia.
- Elokuvasivustoille voi laittaa oman lyhytelokuvan ja kehittää yhteisprojekteja muiden kanssa.
- 12–16-vuotiaista suomalaistytöistä 51 % ja pojista 36 % julkaisee netissä kuukausittain valokuvia, videoita tai musiikkia.

Videosivusto Youtube (www.youtube.com)

Kansainvälinen musiikkisivusto MySpace

(www.myspace.com) ja kotimainen

Mikseri (www.mikseri.net)

Kotimainen elokuvaharrastajien sivusto

Kelaamo (www.kelaamo.fi)

Vertaisverkot

- Internetin jakeluverkostot, joiden kautta jaetaan digitaalisessa muodossa olevia mediasisältöjä kuten musiikkia, pelejä ja tietokoneohjelmia.
  - Valtaosaa aineistosta jaetaan laittomasti. Sisällön tekijät eivät saa minkäänlaista korvausta. Kyseessä ei ole enää tekijänoikeuslain sallima yksityinen kopio, kun sisältö on muiden tietoverkon käyttäjien vapaasti saatavilla.
  - Suurin osa jakajista on nuoria verkonkäyttäjiä.
  - DC++ on yksi käytetyimmistä tiedostojenkako-ohjelmista. Ottamalla käyttöön tällaisen ohjelman, käyttäjä antaa muille käyttäjille oikeuden kopioida aineistoja suoraan käyttäjän koneelta.
  - Äänite- ja elokuvateollisuuden Digital File Check -ohjelman voi ladata verkosta maksutta (www.digitalfilecheck.fi). Se etsii tietokoneelle asennettuja tiedostonjako-ohjelmia ja auttaa poistamaan ne tai estämään niiden käytön.
- The PirateBay (<http://thepiratebay.org>)

Netinkäyttäjän oikeudet -tehtävät

Virittäytyminen

► **Tavoite:** Oppilaat saavat kuvan tuntien sisällöistä.

► **Kesto:** Noin 3 minuuttia.

Ohjeet: Kerro, että tulevien oppituntien aikana keskitytään netinkäyttöön liittyviin asioihin. Tunneilla pohditaan nettiturvallisuutta ja -luotettavuutta sekä tarkastellaan, millaisia oikeuksia ja velvollisuuksia netinkäyttäjällä on. Tunneilla käsitellään erilaisten esimerkkien pohjalta tyypillisimpiä netissä tapahtuvia rikoksia. Tavoitteena on turvallisten ja viisaiden nettitaitojen opettelu.

Lisäksi opitaan turvaamaan omia oikeuksia netissä ja mietitään ratkaisuja netissä mahdollisesti vastaan tuleviin ongelmatilanteisiin. Kerro, että ensimmäisellä tunnilla pohditaan myös omaa nettikäyttäytymistä sekä sitä, miten Suomen laki säätelee netinkäyttöä ja sen tarjoamia palveluja.

Taukojumppa

► **Tavoite:** Nuoret ymmärtävät, miten eri tavoin nettiä voi käyttää. Opettaja saa tietoa siitä, miten juuri tämä ryhmä käyttää nettiä.

► **Tarvikkeet:** Riittävän iso tila, esimerkiksi käytävä tai luokka.

► **Kesto:** Noin 10 minuuttia.

Ohjeet: Kerro, että nyt käsitellään omia ja muiden netinkäyttötapoja. Painota, että nettiä voi käyttää eri tavoin: osa ei käytä nettiä juuri lainkaan ja osa saattaa viettää paljon aikaa netissä. Kumpikin netinkäyttötavoista ei välttämättä ole toista huonompi.

Tehtävä on samantapainen kuin Kapteeni käskee -leikki. Opettaja on kapteeni. Kapteeni sanoo jonkin väittämän ja siihen liittyvän määräyksen. Ne, joille väittämä pitää paikkaansa, tottelevat määräystä.

Pyydä oppilaita seisomaan ja ottamaan riittävästi tilaa itselleen. Voit kysyä kunkin väittämän kohdalla aiheeseen liittyviä lisäkysymyksiä. Jos aika ei riitä, jätä osa väittämistä kysymättä.

- Se, joka käyttää nettiä viikoittain, taivuttaa vasemmalla kädellä kohti oikeata kylkeä!
- Se, joka on laittanut itse ottamiaan kuvia johonkin yhteisöpalveluun, nostaa molemmat kädet kofti kattoa!

- Se, joka käyttää meseä tai muuta pikaviestintä, kurottaa sormilla kohti varpaita!
- Se, joka miettii, millaisen kuvan antaa itsestään netissä, kyykistyy!
- Se, joka ei ole kertonut salasanaansa koskaan kenellekään, nostaa vasemman jalan polven ylös!
- Se, joka on joskus ostanut jotakin netistä, pyörähtää kerran ympäri!
- Se, joka on katsonut videoita netistä, konkkaa vasemmalla jalalla kolmesti!
- Se, joka on törmännyt nettikiusaamiseen, taivuttaa oikealla kädellä kohti vasenta kylkeä!
- Se, joka on joskus ladannut musiikkia, elokuvia tai televisiosarjoja netistä, tekee kolme haara-perushyppyä!
- Se, joka pitää omaa blogia tai päiväkirjaa netissä, tekee viisi kyykky-hyppyä!
- Se, joka tietää, mitä tekijänoikeuslaki sanoo muiden ottamien kuvien laittamisesta nettiin, tekee kolme saksi-hyppyä!
- Se, joka on laittanut omaa musiikkiaan nettiin, koskettaa käsillä päätä, olkapäitä, polvia ja varpaita!
- Se, joka on käynyt MLL:n Nuortennetissä, pyörittää käsiä etukautta ympäri kolmesti.
- Se, joka on tällä viikolla käyttänyt sähköpostia, ravistelee itsensä rennoksi!

Netti arjessa -haastattelu

► **Tavoite:** Nuoret tutustuvat toistensa netinkäyttöön keskustellen. Opettaja saa tietoa kyseisen ryhmän käyttämistä verkkopalveluista.

► **Tarvikkeet:** Netti on osa arkea- kalvo keskustelun virittäjäksi (liite 1), monisteina haastattelutehtävä (liite 19), kyniä.

► **Kesto:** Noin 15 minuuttia.

Ohjeet: Jaa nuorille haastattelulomakkeet. Kerro, että osa käyttää erilaisia verkkopalveluita runsaasti ja osa käyttää nettiä harvoin. Pyydä oppilaita menemään pareiksi ja haastattelemaan toisiaan haastattelulomakkeiden pohjalta. Vastaukset kirjoitetaan haastattelulomakkeeseen. Jos ehditte, pyydä oppilaita esittämään netinkäyttötapoja koko ryhmälle.

Netinkäyttäjän oikeudet

► **Tavoitteet:** Pohditaan, millaisia oikeuksia jokaisella netinkäyttäjällä on.

► **Tarvikkeet:** Jokaisella netinkäyttäjällä on oikeuksia -kalvo (liite 2).

► **Kesto:** Noin 12 minuuttia.

Ohjeet: Kerro oppilaille, että usein netinkäytöstä puhuttaessa painotetaan sitä, mitä netissä ei saa tehdä. Se on ymmärrettävää, kun muistaa, että uudet teknologiat ja erityisesti tietokoneet ovat mahdollistaneet uudentyyppisiä rikoksia. Netinkäyttöön liittyvissä keskusteluissa olisi kuitenkin syytä muistaa, että jokaisella netinkäyttäjällä on myös oikeuksia. Netinkäyttäjällä on oikeus yksityisyyteen ja loukkaamattomuuteen eli siihen, ettei hänestä saa levittää loukkaavaa, vahingoittavaa ja valheellista tietoa. Lisäksi jokaisella nettijulkaisijalla on oikeus omaan teokseensa (esimerkiksi valokuvaan, blogiin, musiikkiin).

Internet on julkaisuvälineenä ja joukkoviestimenä julkinen paikka, jota Suomessa säätelee Suomen laki. Nettikeskusteluissa on omat säännöt, jotka poikkeavat kasvokkain keskustelusta. Netissä pitää noudattaa yhteisiä pelisääntöjä aivan kuten liikenteessä liikennesääntöjä. Kun tuntee nettisäännöt, tietää, mitä netissä voi laillisesti julkaista ja miten toisten julkaisemia tekstejä, kuvia tai muuta sellaista voi tarvittaessa hyödyntää rikkomatta tekijänoikeuksia. Keskustelkaa seuraavista asioista:

- Mitä tarkoitetaan oikeudella yksityisyyteen, loukkaamattomuuteen ja oikeudella omaan teokseensa?
- Miten netinkäyttäjä voi joko tahattomasti tai tahallisesti loukata toisen netinkäyttäjän oikeuksia?
- Miksi jokaisen netinkäyttäjän pitää tietää yhteiset nettipelisäännöt ja noudattaa niitä?

Kotitehtävä: Netinkäyttöpäiväkirja

- **Tavoite:** Oppilaat oppivat tarkkailemaan omaa netinkäyttöään entistä kriittisemmin.
- **Tarvikkeet:** Netinkäyttöpäiväkirjalomakkeet (liite 20) monistettuina kaikille.
- **Kesto:** Noin 5 minuuttia.

Ohjeet: Jaa netinkäyttöpäiväkirjalomakkeet. Kerro, että tehtävän tarkoituksena on auttaa kartoittamaan omia netinkäyttötapojaan ja oppia tarkkailemaan omaa netinkäyttöään entistä kriittisemmin.

Pyydä oppilaita pitämään päiväkirjaa netinkäyttötavoista noin viikon ajan. Jokaisesta netinkäyttökerrasta täytetään oma rivi ja kysymyksiin vastataan mahdollisimman tarkasti. Päiväkirjat otetaan mukaan viimeiselle oppitunnille, jolloin niitä tarvitaan kysymyslomaketta (liite 21) täytettäessä.

Netti ja Suomen laki

Oppitunnin tavoitteet:

- Opitaan, että nettiympäristössä voi helposti tulla rikkoneeksi lakia, jolloin muiden netinkäyttäjien oikeudet ovat uhattuina.
- Opitaan, että netinkäyttöä ja netin palveluja säätelee Suomen laki, jonka tarkoituksena on turvata jokaisen netinkäyttäjän oikeudet.
- Nuori oppii, mitkä ovat tyypillisimpiä netissä tapahtuvia rikoksia.
- Opitaan, mikä on perätön vaarailmoitus ja mitä seurauksia sellaisen tekijälle voi tulla.

Internetin käytön vaivattomuus ja viestinnän vapaus voivat helposti johtaa mielikuvaan, että netissä kaikki on mahdollista ja sallittua. Netissä kuka tahansa voi julkaista lähes mitä tahansa, eikä sisällöllä ole välttämättä siitä vastuussa olevaa päätoimittajaa. Näin ollen nettiympäristössä on helppo jopa tahattomasti rikkoa lakia.

Netinkäyttöä ja sen tarjoamia palveluita säätelevät kuitenkin lait, joiden tarkoituksena on turvata jokaisen netinkäyttäjän oikeuksia. On hyvä muistaa, että kaikki sellainen, mikä on muutoinkin laitonta, on pääsääntöisesti laitonta myös netissä.

Internetistä löytyvä tiedon huppea määrä voi antaa kuvan, että kaikki netistä löytyvä aineisto on kaikkien vapaasti käytettävissä. Vaikka netissä oleva aineisto on kaikkien käyttäjien luettavissa, katseltavissa ja kuunneltavissa, ei sieltä löytyvää aineistoa saakaan välttämättä vapaasti kopioida ja välittää edelleen. Nettiin ei myöskään saa laittaa ihan mitä tahansa.

Sananvapauslaki antaa jokaiselle oikeuden julkais- ta ajatuksia ja mielipiteitä kenenkään ennakolta es- tämättä. Sananvapauslaki ei kuitenkaan tarkoita sitä, että esimerkiksi rasistisia tai toisia loukkaavia mielipi- teitä voisi vapaasti esittää. Vaikka internet mahdollis- taa ennennäkemättömän viestinnän vapauden, siitä seuraa myös vastuuta.

Netti ja Suomen laki -tehtävät

Mitä tietokoneesi kertoisi sinusta?

► **Tavoite:** Selvitetään luokan netinkäyttötottumuk- sia. Lisätään ymmärrystä siitä, että ihmiset käyt- tävät nettiä eri tavoin.

► **Kesto:** Noin 12 minuuttia.

Ohjeet: Kysy vuorollaan jokaiselta oppilaalta, ”jos tietokoneesi osaisi puhua, mitä se kertoisi viime vii- kostasi”. Voit tarkentaa kysymystä allaolevilla lisäky- symyksillä. Kokoa keskustelun asiat yhteen.

- Kauanko olet viettänyt aikaa netissä?
- Millä verkkosivuilla olet käynyt?
- Millaisia hauskoja juttuja olet kohdannut netissä?
- Millaisia ikäviä juttuja netissä on sattunut?
- Millaisia kuvia tai tekstejä olet netissä julkaissut?
- Millaista musiikkia, elokuvia, tietokoneohjelmia tai televisiosarjoja olet netistä kuunnellut tai katsellut?
- Millaisia pelejä olet pelannut?
- Mistä asioista olet hakenut netistä tietoa?
- Miten netti on auttanut sinua esimerkiksi koulu- tehtävien teossa?

Netinkäyttöä säätelee Suomen laki

► **Tavoitteet:** Ymmärretään, että netissä voi helposti tulla rikkoneeksi lakia, jolloin muiden netinkäyttä- jien oikeudet ovat uhattuina. Opitaan, että netin- käyttöä ja netin palveluja säätelee Suomen laki.

► **Tarvikkeet:** Netinkäyttöä säätelee Suomen laki -kalvo (liite 3).

► **Kesto:** Noin 7 minuuttia.

Ohjeet: Keskustelkaa, mitä voi seurata siitä, että ne- tissä kuka tahansa voi julkaista lähes mitä tahansa ja ettei siellä julkaistulla sisällöllä ole aina vastuussa olevaa päätoimittajaa. Miksi netissä on helppo jopa tahattomasti rikkoa lakia?

Kerro, että internetin käytön vaivattomuus ja vies- tinnän vapaus voivat helposti johtaa mielikuvaan, että netissä kaikki on mahdollista ja sallittua. Siksi netissä on helppo jopa tahattomasti rikkoa lakia. Muistuta oppilaita, että nettiä säätelee Suomen laki, joka turvaa netinkäyttäjän oikeuksia. Kaikki sellainen, joka muutenkin on laitonta, on pääsääntöisesti lai- tonta myös netissä.

Tyypilliset nettirikokset

- **Tavoitteet:** Opitaan tuntemaan tyypillisimmät nettirikokset. Lisäksi opitaan tarkkailemaan omaa netinkäyttöä kriittisesti ja tarvittaessa rajoittamaan sitä.
- **Tarvikkeet:** Tyypillisimpiä nettirikoksia -kalvo (liite 4).
- **Kesto:** Noin 13 minuuttia.

Ohjeet: Keskustelkaa kalvon pohjalta siitä, millaisia rikoksia netissä tapahtuu. Kerro, että vaikka netissä oleva aineisto on kaikkien käyttäjien luettavissa, katseltavissa ja kuunneltavissa, ei sitä saa välttämättä vapaasti kopioida ja välittää edelleen. Nettiin ei myöskään saa laittaa ihan mitä tahansa.

Sananvapauslaki antaa jokaiselle oikeuden julkais- ta ajatuksia ja mielipiteitä kenenkään ennakolta es- tämättä. Sananvapauslaki ei kuitenkaan tarkoita sitä, että esimerkiksi rasistisia tai toisia loukkaavia mieli- piteitä voi vapaasti esittää.

i Tekijänoikeuslaki

- Tekijänoikeutta loukataan silloin, kun toisen tekemää teosta (esimerkiksi musiikkikappale tai elokuva) kopioidaan ja levitetään laittomasti. Tekijänoikeuksien kunnioittaminen unohtuu monelta netissä kuvia ja tekstiä julkaisevalta.
- Tekijänoikeuslaki suojaa nettijulkaisijaa ja velvoittaa huomioimaan muut.
- Tekijänoikeudet koskettavat nettiä samalla tavalla kuin muuta elämää.

i Kunnianloukkaus ja yksityiselämää koskevan tiedon levittäminen

- Jokaisen yksityiselämä ja kunnia on laissa suojattu. Suojan murtamista voi pitää kunnianloukkauksena tai yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisenä.
- Kunnianloukkaukseen voi syyllistyä levittämällä ihmisiä loukkaavaa ja heitä koskevaa valheellista tietoa tai vihjailuja netissä. Tällaista voivat olla sähköpostitse, pikaviestimessä tai tekstiviestitse lähetetyt kuvamanipulaatiot tai herjaavat tekstit.
- Liian yksityisten tietojen, kuten henkilön yhteiskunnalliseen, poliittiseen ja uskonnolliseen vakaumukseen sekä seksuaaliseen suuntautu- miseen liittyvien tietojen, levitteleminen on laitonta.
- Kunnianloukkauksesta ja yksityiselämää koskevan tiedon levittämisestä voi tuomita sakkoihin tai jopa vankeusrangaistukseen. Lisäksi tuomitun tulee korvata oikeudenkäyntikulut, joihin kuuluvat omat ja vastapuolen oikeudellisen avustajan palkkiot.

i Tietomurto

- Tietomurto on rikos, joka tarkoittaa luvaton- ta tunkeutumista tietojärjestelmään tai järjestelmän luvaton käyttöä. Tietomurrolla tarkoitetaan myös toisen käyttäjätunnusten ja salasanan luvaton käyttöä.
- Rangaistavaa on myös pelkkä yritys päästä johonkin palveluun, johon yrittäjällä ei ole käyttöoikeutta. Rangaistus on sakkoa tai enintään vuosi vankeutta.

Perättömät vaarailmoitukset

- **Tavoitteet:** Opitaan, mikä on perätön vaarailmoitus ja millaisia seurauksia sellaisen tekijälle voi aiheutua.
- **Tarvikkeet:** Perättömiä uhkauksia -kalvo ja Perätön vaarailmoitus rikkoo oikeuksiamme! -kalvo (liitteet 5–6).
- **Kesto:** Noin 13 minuuttia.

Ohjeet: Käykää Perättömiä uhkauksia -kalvon pohjalta läpi sitä, että perätön vaarailmoitus on esimerkiksi netin välityksellä julkaistu, kouluihin kohdistettu perusteeton uhkaus. Voit halutessasi taustoittaa keskustelua kertomalla, että Jokelan ja Kauhajoen traagisten koulusurmatapahtumien jälkeen eri puolella Suomea on tehty useita kouluihin kohdistettuja uhkauksia. Uhkaukset ovat olleet perättömiä, mutta poliisi suhtautuu jokaiseen uhkaukseen vakavasti. Uhkausten takana ovat olleet nuoret, jotka eivät ole ajatelleet tekojensa seurauksia.

Käsitelkää sen jälkeen Perätön vaarailmoitus rikkoo oikeuksiamme -kalvon pohjalta, millaisia seurauksia perättömän vaarailmoituksen tekemisestä koituu. Miksi perättömien vaarailmoitusten tekeminen on laitonta sekä eettisesti ja moraalisesti väärin.

- Lukemattomien koululaisten ja opiskelijoiden koulunkäynti vaikeutuu evakuointitoimenpiteiden vuoksi.
- Perättömät uhkaukset sitovat poliisin ja muiden viranomaisten voimavaroja, mikä tarkoittaa sitä, että todellisessa hätätilanteessa oleva ihminen ei välttämättä saa apua niin nopeasti kuin normaaleissa olosuhteissa olisi mahdollista. Perättömiä vaarailmoituksia tekevä henkilö saattaa näin ollen aiheuttaa todellisen vaaratilanteen jollekin toiselle.
- Traagisten tapahtumien kokeneiden ihmisten keskeneräistä surutyötä pitää kunnioittaa. He tarvitsevat rauhaa ja mahdollisuuden asian käsittelemiseen. Perättömistä uhkauksista lukeminen tuo helposti itse koetut tapahtumat uudelleen mieleen ja siten pitkittää toipumista.

Kerro oppilaille, että poliisi tutkii jokaisen tietoonsa tulleen uhkauksen ja perättömän vaarailmoituksen tekijä voi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen. Kyseessä voi olla laitton uhkaus, josta rikoslain 25. luvun 7. §:ssä on säädetty maksimirangaistukseksi kaksi vuotta vankeutta. Rikosoikeudellisen seuraamuksen lisäksi on mahdollista, että uhkaaja voi joutua maksamaan tuntuvia vahingonkorvauksia. Uhkaaja voi menettää myös rikoksentekovälineenä käytetyn tietokoneen.

Kunnianloukkaus ja yksityiselämää loukkaava tieto

Oppitunnin tavoitteet:

- Tiedetään, mitä kunnianloukkauksella ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämällä tarkoitetaan.
- Ymmärretään, kuinka helposti rikoskynnys saattaa netissä ylittyä.
- Ymmärretään, millaisia seurauksia ajattelemattomasta toiminnasta netissä saattaa olla niille, joiden kunniaa on loukattu ja sille, joka on loukannut jonkun kunniaa.
- Ymmärretään oma vastuu nettijulkaisijana ja saadaan välineitä turvalliseen ja viisaaseen netin käyttöön.

Jokaisen yksityiselämä ja kunnia on laissa suojattu. Kunnianloukkaukseen voi netissä helposti syyllistyä esimerkiksi levittämällä ihmisiä loukkaavaa ja heitä koskevaa valheellista tietoa. Myös liian yksityisten tietojen levittelyminen on laitonta. Kunnianloukkauksesta ja yksityiselämää koskevan tiedon levittämisestä voi tuomita sakkoihin tai jopa vankeusrangaistukseen. Lisäksi tuomitun tulee korvata oikeudenkäyntikulut, joihin kuuluvat omat ja vastaapuolen oikeudellisen avustajan palkkiot.

Nettiympäristössä tehdyt, rikoskynnyksen ylittävät törkeät teot voivat johtaa kovaan rangaistukseen, koska törttöily netissä on usein julkista ja monien netinkäyttäjien nähtävissä. Laittomasta toiminnasta jää nettiin usein jäljet, joten poliisi voi tarvittaessa jäljittää lainrikkijat.

Palveluntarjoajat antavat netinkäyttäjille välineitä häiritsevien yhteydenottojen estämiseksi. Niitä kannattaa käyttää. Nuoria tulee ohjata käyttämään palvelujen turvaominaisuuksia, kuten mustia listoja tai estolistoja, joilla estetään häiriköiden ja kiusaajien mahdollisuus lähettää viestejä tai ottaa yhteyttä. Nuoria, jotka käyttävät pikaviestimiä, tulisi kannustaa hyväksymään yhteydenotto- ja kaveripyyntöjä vain jo ennalta tutuilta kavereilta.

Useimmissa palveluissa voi ilmoittaa ylläpidolle palvelun käyttösääntöjen vastaisesta toiminnasta kuten kiusaamisesta. Nuorille kannattaa korostaa, että vain ylläpito näkee ilmiantajan ja ilmiannon tiedot eikä ilmiannon kohteelle koskaan kerrota, keneltä ilmoitus on tullut. Ylläpito päättää mahdollisista toimenpiteistä ja sanktioista tutkittuaan ilmoituksen.

Sääntöjä rikkovalle käyttäjälle voidaan antaa esimerkiksi huomautus tai määräaikainen jäähy pal-

veluun. Vakavat tai toistuvat sääntörikkomukset johtavat useimmiten tunnuksen poistamiseen.

Nuoria tulee ohjeistaa tallentamaan kiusaamisviestit siten, että esimerkiksi päivämäärät ja kellonajat kirjautuvat muistiin. Loukkaavat kuvat ja häiritsevät viestit on helppo tallentaa esimerkiksi ottamalla kuvakaappaus tietokoneen näytöstä.

Kuvakaappaus eli näyttökuvakuva (engl. screenshot) on tietokoneen tallentama kuva tietokoneen näytöltä. Yleensä tällainen digitaalinen kuva on otettu käyttöjärjestelmän toiminnolla. Kuvan voi ottaa myös kameralla. Kuvakaappauksia voi käyttää ongelman havainnollistamiseen tai ylipäänsä aina, kun tietokoneen ruutu pitää näyttää muille tai arkistoida jatko-toimenpiteitä varten.

Näin otat kuvakaappauksen tietokoneen näytöstä

PC-kone:

1. Paina PrtScrn- tai Print Screen -näppäintä, joka sijaitsee tavallisesti näppäimistön oikeassa yläkulmassa.
2. Avaa Microsoft Paint -ohjelma valitsemalla Käynnistä-valikossa Ohjelmat, Apuohjelmat ja lopuksi Paint.
3. Kun olet avannut Paint-ohjelman, valitse työkaluriviltä Muokkaa ja sitten Liitä.
4. Nyt kun kuvakaappauksesi näkyy Paint-ohjelmassa, valitse työkaluriviltä Tiedosto ja sitten Tallenna nimellä.
5. Tallenna tiedosto työpöydälle valitsemalla Tallenna nimellä -valikon avattavasta valikosta kohteeksi Työpöytä.
6. Nimeä tiedosto haluamallasi nimellä, valitse tiedostomuodoksi JPEG avattavasta Tallennusmuotovalikosta ja valitse sitten Tallenna.

Mac OS X -tietokone:

1. Avaa Kaappaus-sovellus, joka sijaitsee yleensä kohdassa Ohjelmat, Lisäohjelmat.
2. Valitse Kaappaa, Ikkuna.
3. Napsauta ikkunaa, josta haluat kuvakaappauksen.
4. Tallenna tiedosto työpöydälle valitsemalla Tallenna nimellä -valikon avattavasta valikosta kohteeksi Työpöytä.
5. Nimeä tiedosto haluamallasi nimellä ja valitse sitten Tallenna.

Kunnianloukkaus ja yksityiselämää loukkaava tieto -tehtävät

Virittäytyminen

- **Tavoite:** Oppilaat saavat kuvan tunnin sisällöistä.
- **Kesto:** Noin 2 minuuttia.

Ohjeet: Kerro lyhyesti, mitä oppitunnilla tehdään: käsitellään kunnianloukkaus ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen sekä se, millaisia seurauksia ajattelemattomalla nettitoiminnalla on, mikä on netinkäyttäjän vastuu nettijulkaisijana ja mitä ovat viisaat nettitaidot. Lisäksi tavoitteena on löytää ratkaisuja netissä mahdollisesti vastaantuleviin ongelmatilanteisiin.

Hyvä läppä? -video

- **Tavoite:** Tiedetään, mitä kunnianloukkauksella ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämällä tarkoitetaan sekä se, kuinka helposti rikoskynnys saattaa netissä ylittyä.
- **Tarvikkeet:** Hyvä läppä - ja Niinan oikeudet -kalvot, televisio ja dvd-soitin (tai tietokone), dataprojektori, kaiuttimet ja videoon liittyvä tehtävälomake (liite 22) monistettuna. Hyvä läppä? -videon voi ladata erillisenä tiedostona esimerkiksi muistitikulle osoitteesta www.mll.fi/media-kasvatus.
- **Kesto:** Noin 15 minuuttia.

Ohjeet: Hyvä läppä? -video on esimerkkitapaus netikiusaamisesta ja rikoskynnyksen ylittymisestä. Videossa poika tekee luokkatoverinsa valokuvasta kuvamanipulaation liittämällä tämän kasvot netistä ladattuun alastonkuvaan. Kuvamuokkausta tehdessään poika pohtii, millaisia seurauksia kuvan julkistamisella saattaisi olla.

Video havainnollistaa tilanteen, jossa netinkäyttäjä käyttäytyy ajattelemattomasti. Videotarinalla tavoitellaan samastumiskokemuksia, joissa nuori voi eläytyä väärinkäytösten seurauksiin ja kiusaamisen kohteen tuntemuksiin.

Näytä aluksi oppilaille Hyvä läppä -kalvo, jonka kysymysten pohjalta videota katsotaan. Katsokaa sitten Hyvä läppä? -video. Jaa Hyvä läppä -tehtävämoneistee ja pyydä oppilaita täyttämään ne yksin tai pareittain.

Keskustelkaa sen jälkeen yhdessä kysymyksien ja vastausten pohjalta. Ohessa vinkkejä kysymysten käsittelyyn:

Miksi poika tekee kuvamuokkauksen?

Poika ajattelee tekevänsä ”hyvän läpän” Niinalle eli ajattelee kuvamuokkauksen olevan vitsi. Hän toimii ajattelemattomasti eikä ymmärrä tekonsa vakavuutta.

Mitä Niinan oikeuksia poika rikkoi?

Halventava kuvamuokkaus loukkaa Niinan kunniaa. Kunnianloukkauksessa on kysymys epäkunnioituksen osoittamisesta. Tyypillisesti tämä tapahtuu esittämällä toisesta loukkaavia tai valheellisia tietoja tai vihjauksia.

Poika liittää kuvaan myös Niinan puhelinnumeron. Teon voi katsoa olevan yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämistä.

Tapahtuiko videossa rikos? Jos tapahtui, niin mikä tai mitkä?

Videossa esitetty tapaus ylittää rikoskynnyksen kolmella eri tavalla: kunnianloukkaus, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen ja tekijänoikeusrikkomus.

Voiko jollekulle aiheutua seurauksia? Millaisia?

Kuvamuokkauksen tehneelle pojalle teosta voi olla niin sosiaalisia kuin rikosoikeudellisia seurauksia: Osa kavereista saattaa suhtautua pojan tekoon vihamielisesti, ja poika voi kokea teostaan syyllisyyttä. Kunnianloukkauksesta voi tuomita sakkoihin tai jopa vankeuteen. Törkeästä kunnianloukkauksesta seuraamusasteikko on sama kuin pahoinpitelyssä eli sakoista jopa kahteen vuoteen vankeutta.

Niinalle teosta saattaa koitua vakavia sosiaalisia seurauksia. Osa Niinan koulukavereista saattaa alkaa kiusata Niinaa kuvamuokkauksen takia. Mikäli kuva leviää nettiin, ajattelematon teko päättyy myös lukuisten Niinalle tuntemattomien ihmisten silmien eteen. Niina voi saada häirikkösoittoja tai tekstiviestejä tuntemattomilta ihmisiltä, ja nämä häirikköviestit saattavat satuttaa ja pelottaa pahastikin.

Kenelle Niinan kannattaisi kertoa asiasta, ja miten hän saa kuvansa pois netistä?

Niinan olisi ensiksi syytä puhua asiasta jollekin luotettavalle aikuiselle eli vanhemmilleen tai opettajalle. Niinan tulisi myös pyrkiä selvittämään tilanne kuvamuokkauksen tehneen pojan kanssa. Nämä ovat usein tehokkaimpia tapoja saada koulutovereiden loukkaukset ja koulukiusaaminen loppumaan.

Mikäli loukkaava kuva leviää nettiin, tulisi Niinan ottaa yhteyttä myös kyseisen verkkopalvelun ylläpiitoon väärintekijöiden kiinnisaamiseksi. Näin pyritään estämään vahingoittavan ja loukkaavan materiaalin edelleen leviäminen. Jos Niinan yritykset selvittää

asia eivät tuottaisi toivottua tulosta, Niina voi harkita yhteydenottoa poliisiin.

Törttöilyn seuraukset

- **Tavoite:** Ymmärretään se, millaiset seuraukset ajattelemattomasta toiminnasta netissä saattaa olla.
- **Tarvikkeet:** Törttöilyn seuraukset -kalvo (liite 9), tietokone ja dataprojektori.
- **Kesto:** Noin 10 minuuttia.

Ohjeet: Näytä oppilaille Törttöilyn seuraukset -kalvo. Kerro, että netissä tapahtuva kunnianloukkaus tai yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen voi johtaa kovaan rangaistukseen, koska törttöily netissä on usein julkista: herjaavat kommentit näkee moni netinkäyttäjä.

Kunnianloukkauksesta ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisestä voi tuomita sakkoihin tai jopa vankeusrangaistukseen. Lisäksi tuomitun tulee korvata oikeudenkäyntikulut, joihin kuuluvat omat ja vastapuolen oikeudellisen avustajan palkkiot. Kerro myös, että laittomasta toiminnasta jää nettiin usein jäljet, jotka poliisi voi tarvittaessa jäljittää.

Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen

Rikoslaki 24. luku 8. §

Joka oikeudettomasti

- 1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai
- 2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, on tuomittava yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Kunnianloukkaus

Rikoslaki 24. luku 9. §

Joka

- 1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka
- 2) muuten kuin 1. kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista, on tuomittava kunnianloukkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Edellä 1. momentin 2. kohdassa tarkoitettuna kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Kunnianloukkauksesta tuomitaan myös se, joka esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen.

Törkeä kunnianloukkaus

Rikoslaki 24. luku 10. §

Jos 9. §:n 1. momentissa tarkoitettussa kunnianloukkauksessa

- 1) rikos tehdään joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville taikka
- 2) aiheutetaan suurta tai pitkäaikaista kärsimystä taikka erityisen suurta tai tuntuva vahinkoa ja kunnianloukkaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä kunnianloukkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Miten omia oikeuksiaan voi turvata?

- **Tavoite:** Saadaan välineitä turvalliseen ja viisaaseen netinkäyttöön.
- **Tarvikkeet:** Miten omia oikeuksiaan voi turvata -kalvo (liite 10), tietokone ja dataprojektori.
- **Kesto:** Noin 15 minuuttia.

Ohjeet: Näytä oppilaille Miten omia oikeuksiaan voi turvata -kalvo. Keskustelka sen pohjalta yhdessä.

Muista, että netti on julkaisuväline!

Netissä saattaa aivan huomaamattaan jakaa elämää ja yksityisyytensä itselle tuntemattomien ihmisten kanssa. Kaikki eivät ymmärrä, miten laajan yleisön netissä voi saavuttaa, miten julkisuudessa tulisi toimia ja minkälaisia seurauksia julkisuudella voi olla. Osa netin sosiaalisista palveluista on keskinäisviestintää, kun taas osa on julkista eli kaikkien käyttäjien nähtävissä. Nämä ovat seikkoja, jotka hämärtävät varsinkin nuorten käsitystä siitä, mitä netissä sopii julkaista ja kertoa itsestään.

Mieti, millaisen kuvan haluat itsestäsi antaa.

Kaikki julkisessa verkossa julkaisemasi tekstit, kuvat ja videot näkyvät potentiaalisesti koko maailmalle! Omia oikeuksiaan voi turvata esimerkiksi miettimällä tarkasti, minkälaisen kuvan haluaa itsestään antaa nettiyleisölle. Monet blogit, kuvagalleriat ja foorumit saattavat saada paljonkin julkisuutta. Kaikki netin sisältö on periaatteessa kaikkien netinkäyttäjien ulottuvilla, joten mahdollinen yleisö voi koostua useista sadoista miljoonista ihmisistä.

Esimerkiksi oman koko nimen julkaiseminen verkossa riittää mahdollisten ahdistelutilanteiden syntymään, sillä nimen perusteella on varsin helppo saada selville puhelinnumero ja osoitetiedot. Erilaisia tietoja yhdistelemällä saadaan selville tarkempia henkilötietoja.

Harva kuvagallerian käyttäjä tulee ajatelleeksi, että yhteisöihin liittymällä paljastaa samalla paljonkin tietoa itsestään. Moni kuuluu esimerkiksi paikkakuntai- tai kadunnimiyhteisöön.

Pidä käyttäjätunnuksesi ja salasanasasi muiden ulottumattomissa!

Käyttäjätunnus ja vahingossa paljastettu salasanavaavat huijarille portin toisen käyttäjän tietoihin. Salasanat voi huijata tai kiristää, arvata ja myös löytää helposta piilosta. Nuoret jakavat myös ajatelmattomuuttaan salasanojaan luottamuksen osoituksena kavereilleen, jotta he voivat käydä esimerkiksi tarkastamassa käyttäjän sähköpostin. On muistettava, että salasana on aina henkilökohtainen eikä sitä kannata antaa edes parhaalle ystävälle.

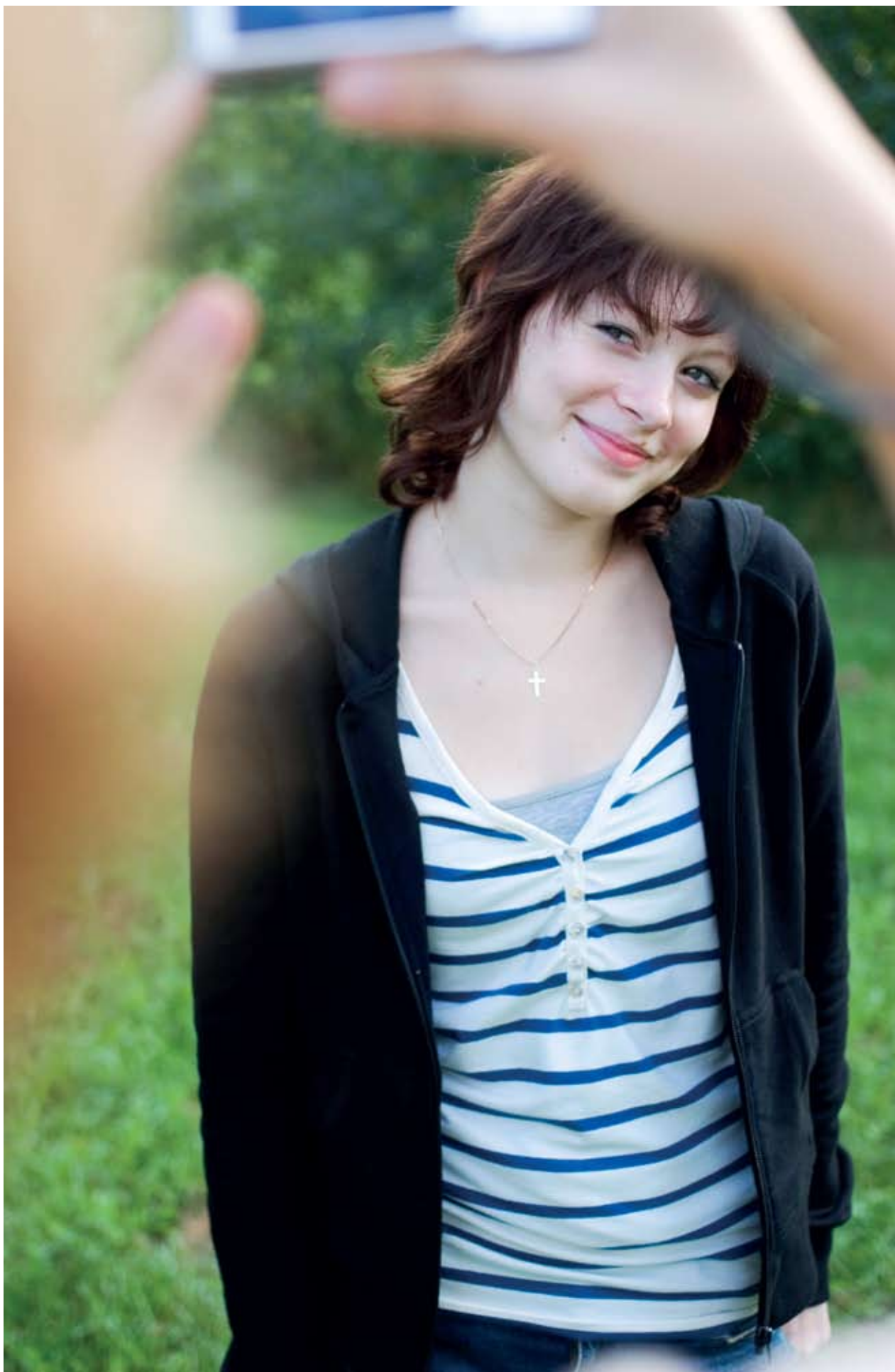
Netti on kuin iso kopiokone tai arkisto. Kerran netissä julkaistua tekstiä, kuvaa tai videota ei saa sieltä kenties koskaan pois.

On tärkeää muistaa, että jokainen julkilausuttu ja verkkoon talletettu yksityistieto voi jäädä verkkoon, vaikka kuvat ja tekstit poistettaisiinkin omalta koneelta tai netistä. Tiedot ovat jo ehtineet kopioitua esimerkiksi netin arkistopalveluihin, joista niitä on käytännössä mahdotonta saada pois. Tämän takia jokaista verkkoon laitettua tietoa on syytä punnita tarkkaan ja erityisesti omia henkilökohtaisia tietoja on syytä varjella.

Kotitehtävä: Testaa nettitaitosi

- **Tavoite:** Oppilaat testaavat opittuja nettitaitoja.
- **Tarvikkeet:** Testaa nettitaitosi -lomake (liite 23) monistetaan.
- **Kesto:** Noin 3 minuuttia.

Ohjeet: Jaa oppilaille Testaa nettitaitosi-tehtävämonisteet, joka pitää olla tehtynä seuraavaksi kerraksi. Kerro, että tehtävän tarkoitus on testata opittuja nettitaitoja. Muistuta myös netinkäyttöpäiväkirjan täyttämisestä, jonka lomake jaettiin ensimmäisellä oppitunnilla (ks. ohjeet s.11).

Tekijänoikeudet

Oppitunnin tavoitteet:

- Ymmärretään, mitä tekijänoikeudella ja sen loukkaamisella tarkoitetaan.
- Oppilas ymmärtää, että hänellä on omiin tuotoksiinsa tekijänoikeus ja että hänen pitää kunnioittaa toisten tekijänoikeuksia.
- Tiedetään, millaisia seurauksia tekijänoikeuden loukkaamisesta saattaa olla sille, jonka tekijänoikeuksia on loukattu kuin myös sille, joka on loukannut tekijänoikeuksia.

Musiikin ja elokuvien luvaton lataaminen internetistä on lainvastaista. Siitä huolimatta se on yleisin rikos suomalaisilla 9.-luokkalaisilla: nettipiratismi on yleisempää kuin koulusta pinnaaminen, koulukiusaaminen, varkaudet tai pahoinpitelyt.

Lähes kolmannes 9.-luokkalaisista lataa luvattomasti tiedostoja netistä liki päivittäin. Samanikäisistä 69 prosenttia on syylistynyt tekoon vähintään kerran viimeisen vuoden aikana ja 74 prosenttia ainakin kerran elämässään. Lähes kaksi kolmesta 9.-luokkaisesta kertoo omistavansa vähintään sata tiedostoa, jotka on ladattu luvattomasti internetistä. Kaksi kolmasosaa internetistä imuroiduista aineistosta on musiikkia. Seuraavaksi eniten ladataan elokuvia.

Muiden julkaisemista teoksista (esimerkiksi nettartikkelit, perinteiset lehdet, kirjat) saa ottaa hyvän tavan mukaisia ja laajuudeltaan kohtuullisia sitaatteja ja kopiota myös julkiseen käyttöön, kuten kouluopetukseen. Myös esimerkiksi esitelmiin voi lainata kuuluisan kirjailijan runoja silloin, kun mainitsee asianmukaisesti lähteen eli alkuperäisen runoilijan nimen. Yksityisiä kopioita ei saa kuitenkaan myydä tai esittää julkisesti.

Tekijänoikeuslain mukaan itse ottamansa kuvan saa laittaa nettiin, mikäli kuva on otettu yleisellä paikalla. Yksityisessä tilassa otetun kuvan julkaisemiseen pitää olla kuvassa olijoiden lupa. Mikäli kuva on jonkun toisen ottama, kuvan julkaisemiseen on oltava kuvan ottajalta.

Tekijänoikeusrikkomus on kyseessä esimerkiksi silloin, kun joku levittää toisen tekemää teosta luvatta. Musiikin kopioiminen luvallisesti omaan käyttöön mutta laittomasta lähteestä (luvatta musiikkia levittävistä vertaisverkosta tai vaikkapa piraatticd:ltä) katsotaan myös tekijänoikeusrikkomukseksi.

Tekijänoikeusrikos on kyseessä silloin, kun tekijänoikeudenloukkaus (esimerkiksi laiton levitys) tapahtuu ansiotarkoituksessa. Digitaalisissa ympäristöissä, esimerkiksi netissä, laiton levitys luokitellaan aina tekijänoikeusrikkokseksi, tapahtuipa levitys ansiotarkoituksessa tai ei.

Tekijänoikeudet-tehtävät

Testaa nettitaitosi -kotitehtävän tarkistaminen

- **Tavoite:** Kerrataan edellisillä tunneilla opittuja nettitaitoja.
- **Tarvikkeet:** Täytetyt kotitehtävälomakkeet (liite 23).
- **Kesto:** Noin 5 minuuttia.

Ohjeet: Oikea rivi on 1B, 2A, 3D, 4C, 5B, 6B.

Kenen oikeudet? -tarina

- **Tavoite:** Opitaan, mitä tekijänoikeudella ja sen loukkaamisella tarkoitetaan.
- **Tarvikkeet:** Kenen oikeudet -kalvo ja Artistin oikeudet -kalvo (liitteet 11–12), tietokone ja dataprojektor, Kenen oikeudet -tehtävälomake (liite 24) monistettuna.
- **Kesto:** Noin 20 minuuttia.

Ohjeet: Kenen oikeudet? -tarinassa havainnollistetaan, miten musiikkiteos leviää luvatta eri kanavia pitkin. Jos luokkasi ryhmäkoko on pieni, luetuta tarina tehtävälomakkeesta. Isompien ryhmien kanssa voit käydä tarinan pääpiirteet läpi avainkohtien kautta (liite 11).

Voit antaa oppilaille lukemisen tueksi kysymyksiä, jotka auttavat kiinnittämään huomion tarinan keskeisiin asioihin: Kenen oikeudet ovat tarinassa uhatuina? Tapahtuuko tarinassa rikos? Voiko jollekulle koitua seurauksia?

Pyydä oppilaita tekemään tehtävämonisteen tehtävät (jotka ovat myös kalvolla, liite 12). Keskustelkaa sen jälkeen yhdessä:

Kuka omistaa oikeudet tyttöjen biisiin?

Lauralla ja Saralla on oma bändi, ja he tekevät itse musiikkinsa. Tytöillä on tekijänoikeudet omaan teokseensa (musiikkikappaleisiin). Teoksen tekijällä on oikeus päättää siitä, miten hänen tekemäänsä teosta käytetään. Teos voi olla kirja, runo, valokuva, musiikkikappale, taideteollinen tuote ja niin edelleen. Teoksen on oltava tekijänsä työn itsenäinen ja omaperäinen tuotos.

Onko joku jo syyllistynyt tai syyllistymässä rikokseen? Perustele vastauksesi.

Tekijänoikeudet eivät estä yksityistä käyttöä ja hyvien tapojen mukaista siteeraamista. Omaan käyttöön voi kopioida 2–4 cd-levyä tai ottaa kirjan sivuista kopiot. Tietokoneohjelmista saa luvallisesti kopioida omaan käyttöön varmuuskopiot. Musiikin yksityistä käyttöä on myös se, että soittaa kopioimaansa musiikkia kavereilleen tai pitää kotibileet, joissa soittaa kopioimaansa musiikkia vierailleen. Siten Heidi saa tehdä cd:stä kopion omaan käyttöönsä.

Julkisissa tapahtumissa musiikkia ei voi kuitenkaan vapaasti soittaa, vaan soitetusta musiikista maksetaan tekijänoikeuskorvauksia. Korvaussumma määräytyy sen mukaan, onko tilaisuus maksullinen vai ei ja kuinka paljon tilaisuudessa on osallistujia. Korvaukset tilitetään musiikin tuottajien ja taiteilijoiden tekijänoikeusjärjestölle. Siten Heidi ei saa ilman Lauran ja Saran lupaa levittää tyttöjen musiikkia netissä. Mikäli Heidi kuitenkin levittää Lauran ja Saran biisiä netissä luvatta, teko voidaan tulkita tekijänoikeusrikkomukseksi.

Vielä tuomittavampaa on se, että Heidin isovelji Tom päättää levittää Lauran ja Saran tekemää musiikkia maksua vastaan. Ilmeisesti Tom levittää maksua vastaan muutakin musiikkia omasta musiikkikirjastostaan. Tällainen laajamittainen musiikin luvaton levittäminen voidaan tulkita tekijänoikeusrikkokseksi.

Voiko jollekulle koitua seurauksia? Millaisia?

Teosten luvaton levitys on rikos. Luvatonta tiedostojen jakoa kutsutaan teon vakavuuden ja vahingollisuuden perusteella joko tekijänoikeusrikkomukseksi tai tekijänoikeusrikkokseksi. Luvattomasta tiedostojen jaosta voi saada rangaistuksen, joka vaihtelee sakoista kahteen vuoteen vankeutta. Maksettavaksi voi tulla myös vahingonkorvaus sille, jonka oikeuksia on rikottu. Tarvittaessa poliisi voi tehdä kotietsinnän ja takavarikoida esimerkiksi tietokoneen rikoksentekeväliseenä.

Miten tytöt voisivat turvata oikeuksiaan jatkossa?

Musiikin tekijänoikeudet ovat sekä muusikoilla (taiteilijoilla) että äänitteen tuottajilla (niillä, jotka ovat maksaneet äänitteen tekemisen). Muusikot ja tuottajat jakavat oman sopimuskäytäntönsä mukaan musiikista tulevat tekijänoikeuskorvaukset. Käytännössä yksilöidyt korvaukset tulevat yksittäisten kappaleiden radio- ja tv-soitosta. Pienemmistä yleisötilaisuuksista maksetaan könttämiskorvaus siitä riippumatta, mitä yksittäisiä kappaleita tilaisuudessa esitetään, ja raha jaetaan yleisesti toimialalle (muusikoille ja tuottajille) musiikkialan omien käytäntöjen mukaan.

TARINA: BÄNDIN MUSIIKKIA MAAILMALLE

Lauralla ja Saralla on oma bändi. Saran eno omistaa studion, jossa tytöt nauhoittivat itse säveltämänsä ja sanoittamansa kappaleen. Tytöt eivät kuitenkaan ole kovin tyytyväisiä biisiin. Laura päättää antaa kappaleen cd:llä kaverialle Heidi. Ehkä Heidi osaisi kertoa, miten kappaletta voisi parannella.

Heidi sanoo kuuntelevansa cd:n mielellään. Kotona hän päättää tehdä cd:stä kopion. Onhan hyvä, että hänelle jää kavereiden musiikista kopia senkin jälkeen, kun hän joutuu palauttamaan alkuperäiskappaleen Lauralle ja Saralle.

Heidi vaihtelee musiikkia nettituttujensa kanssa. Hänellä on nettituttuja ympäri Eurooppaa, joista moni pitää suomalaisesta musiikista, etenkin hevistä. Vaikka Lauran ja Saran biisi ei olekaan heviä, Heidi päättää silti laittaa kappaleen omille kotisivuilleen, josta sen voi vapaasti ladata. Tytöille hän ei muista asiasta sanoa. Ensimmäisen viikon aikana parikymmentä henkilöä käy lataamassa Lauran ja Saran tekemän kappaleen Heidin verkkosivuilta.

Myös Heidin isovelji Tom kuulee biisin. Hänestä on typerää, että Heidi jakaa kappaletta ilmaiseksi. Tom on kerännyt tietokoneelleen laajan musiikkikirjaston tarkoituksenaan jakaa musiikkia netissä maksua vastaan. Hän ehdottaa Heidille, että myös Lauran ja Saran kappale ladattaisiin musiikkikirjastoon. Heidi saisi sitten itselleen ne eurot, jotka kilahtavat Tomin tilille niiltä, jotka ostavat biisin.

Tekijänoikeuksien ABC

- **Tavoite:** Opitaan tekijänoikeuden lähtökohdat ja mitä tekijänoikeuden loukkaamisesta voi seurata.
- **Tarvikkeet:** Tekijänoikeuksien ABC-kalvo (liite 13), tietokone ja dataprojektori.
- **Kesto:** Noin 20 minuuttia.

Ohjeet: Keskustelkaa Tekijänoikeuksien ABC-kalvon pohjalta tekijänoikeuksista. Alla vinkkejä keskusteluun.

- Teoksen tekijä on usein käyttänyt teokseensa aikaa ja vaivaa, joten hänellä on oikeus päättää teoksen käytöstä ja ansaita työllään mahdollisesti rahaa. Yksikään elokuva, kirja, sarjakuva tai laulu ei synny ilman, että joku tai jotkut ihmiset sen tekevät. Työn tulosta sanotaan teokseksi, johon tekijä saa tekijänoikeuden.
- Taiteilijoiden oikeus oman työnsä tuloksiin on sama asia kuin muidenkin työtään tekevien ihmisten. Puuseppäkin päättää, mitä tekee suunnitelmallaan ja rakentamallaan vaatekaapilla. Hän voi vapaasti valita, pitääkö sen itse tai millä hinnalla on valmis sen myymään. Samankaltainen oikeus on kaikilla luovan työn tekijöillä. Tekijänoikeus muistuttaa omistusoikeutta ja nauttii perustuslain mukaista omaisuuden suojaa.
- Valtaosa netin vertaisverkoissa olevasta aineistosta on laitettu esille ilman lupaa. Jos vertaisverkossa on tunnettujen esittäjien musiikkia tarjolla ilmaiseksi, todennäköisesti kyse on lainvastaisesta kopioinnista ja levittämisestä. Tuntemattomampien musiikin harrastajien tekemiä kappaleita verkossa voi toki olla luvallisestikin levityksessä. Paras laillisuuden varmennin yleensä on se, että musiikin lataamisesta pyydetään jokin hinta.
- Tekijänoikeusrikkomus on kyseessä esimerkiksi silloin, kun joku levittää toisen tekemää teosta luvatta. Musiikin kopioiminen sinällään luvallisesti omaan käyttöön, mutta laittomasta lähteestä (luvatta musiikkia levittävästä vertaisverkosta tai vaikkapa piraatti-cd:ltä), katsotaan myös tekijänoikeusrikkomukseksi.
- Tekijänoikeusrikos on kyseessä silloin, kun tekijänoikeudenloukkaus (esimerkiksi laitton levitys) tapahtuu ansiotarkoituksessa. Digitaalisissa ympäristöissä, esimerkiksi netissä, laitton levitys luokitellaan aina tekijänoikeusrikkokseksi, tapahtuipa levitys ansiotarkoituksessa tai ei.

Rikoslain rangaistussäännökset

Tekijänoikeuslaki 7. luku 56. §

Rangaistus tekijänoikeusrikoksesta säädetään rikoslain (39/1889) 49. luvun 1. §:ssä, teknisen suojauksen kiertämisestä luvun 3. §:ssä, teknisen suojauksen kiertämiskeinorikoksesta luvun 4. §:ssä ja oikeuksien sähköisten hallinnointitietojen loukausrikoksesta luvun 5. §:ssä.

Tekijänoikeusrikkomus

Tekijänoikeuslaki 7. luku 56. a §

Joka

- 1) tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta valmistaa teoksesta kappaleen tai saattaa teoksen yleisön saataviin tämän lain säännösten vastaisesti tai rikkoo 3. §:n säännöksiä moraalista oikeuksista,
- 2) muuten rikkoo sellaista tämän lain säännöstä, jolla suojataan tekijänoikeutta, taikka toimii vastoin 41. §:n 2. momentin nojalla annettua määräystä, 51. tai 52. §:n säännöstä taikka 53. §:n 1. momentissa tai 54. b §:n 1. momentissa tarkoitettua kieltoa, taikka
- 3) tuo maahan tai Suomen alueelle edelleen kolmanteen maahan kuljetettavaksi teoksen kappaleita, joiden hän tietää tai joita hänellä on perusteltua syytä epäillä valmistetuksi ulkomaille sellaisissa olosuhteissa, että valmistaminen Suomessa olisi ollut rangaistavaa tämän lain mukaan, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava rikoslain 49. luvun 1. §:ssä tarkoitettuna tekijänoikeusrikoksena, tekijänoikeusrikkomuksesta sakkoon.

Tekijänoikeusrikkomuksena ei pidetä muutaman kappaleen valmistamista yksityistä käyttöä varten sellaisesta tietokoneella luettavassa muodossa olevasta tietokoneohjelmasta tai tietokannasta, joka on julkaistu taikka jonka kappaleita on tekijän tai tietokannan valmistajan suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu, taikka teoksesta 11. §:n 5. momentin vastaisesti.

Tekijänoikeusrikos

Rikoslaki 49. luku 1. §

Joka ansiotarkoituksessa tekijänoikeuslain (404/1961) säännösten vastaisesti ja siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle, loukkaa toisen oikeutta

- 1) kirjalliseen tai taiteelliseen teokseen,
- 2) kirjallisen tai taiteellisen teoksen taikka kansanperinteen esitykseen,
- 3) äänilevyyn tai muuhun laitteeseen, jolle on tallennettu ääntä,
- 4) filmiin tai muuhun laitteeseen, jolle on allennettu liikkuvaa kuvaa,
- 5) radio- tai televisiolähetystykseen,
- 6) luetteloon, taulukkoon, ohjelmaan tai muuhun sellaiseen tekijänoikeuslaissa tarkoitettuun työhön, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, tai tietokantaan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta, taikka
- 7) valokuvaan, on tuomittava tekijänoikeusrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Tekijänoikeusrikoksesta tuomitaan myös se, joka ansiotarkoituksessa ja siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle, tuo maahan yleisölle levitettäväksi tai Suomen alueelle edelleen kolmanteen maahan kuljetettavaksi ulkomailla valmistetun tai jäljennetyn 1. momentissa tarkoitettun teoksen tai valokuvan kappaleen taikka äänilevyn, filmin tai muun laitteen, jolle on tallennettu ääntä tai liikkuvaa kuvaa, taikka luettelon, taulukon, ohjelman tai muun sellaisen työn, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, taikka tietokannan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta, ja jonka hän tietää valmistetuksi tai jäljennetyksi sellaisissa olosuhteissa, että valmistaminen tai jäljentäminen Suomessa tehtynä olisi ollut rangaistavaa 1. momentin tai tekijänoikeuslain 56. a §:n mukaan.

Tekijänoikeusrikoksesta tuomitaan myös se, joka tietoverkossa tai tietojärjestelmän avulla loukkaa toisen oikeutta 1. momentissa mainittuihin suojan kohteisiin siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle.

Nuorten rikosoikeudellinen vastuu

Oppitunnin tavoitteet:

- Opitaan, mikä on rikosoikeudellinen vastuu.
- Ymmärretään, että myös nuoreen rikoksen tekijään kohdistetaan oikeudellisia toimenpiteitä ja seuraamuksia.
- Opitaan, millaisia seurauksia lakien rikkomisesta saattaa koitua.

Väärinkäytöksistä jää jäljet, joten poliisi voi tarvittaessa jäljittää lainrikkojat. Poliisi saa tietonsa palveluntarjoajilta. Luvan tietojen saamiseen voi saada joko suoraan poliisilain pykälän mukaan tai tuomioistuimen päätöksellä pakkokeinoina mukaan.

Tarvittaessa poliisi voi tehdä kotietsinnän ja takavarikoida esimerkiksi tietokoneen rikoksentekovälineenä. Nettiympäristössä tehdyt, rikoskynnyksen ylittävät törkeät teot voivat johtaa kovaan rangaistukseen, koska laitton toiminta netissä on usein julkista ja monien netinkäyttäjien nähtävissä.

Vaikka nuoren rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15-vuotiaana, voidaan myös alle 15-vuotiaaseen kohdistaa oikeudellisia toimenpiteitä ja seuraamuksia. Lievissä rikoksissa (asianomistajarikoksissa) sovittelu toimii pääsääntöisesti hyvänä vaihtoehtona sille, että asia vietäisiin tuomioistuimeen. Tukenaan ja apunaan osapuolilla on niin sanottu sovittelija.

Virallisen syytteen alaiset rikokset ovat rikoksia, joissa syyteharkintavalta on sovittelusta huolimatta syyttäjällä. Vaikka syyte sovittelusta huolimatta nostettaisiin, voidaan onnistunut sovittelu ottaa huomioon syyteharkinnassa ja rangaistusta tuomittaessa ja mitattaessa.

Rikoksien seuraamukset eli rangaistukset voivat vaihdella sakoista vankeusrangaistukseen. Nuorisorangaistukseen voi tuomita 15–17-vuotiaan nuoren, jos sakko katsotaan riittämättömäksi ja ehdoton vankeus liian ankaraksi rangaistukseksi. Nuorisorangaistuksen pituus on neljästä kuukaudesta vuoteen.

Nuorisorangaistus koostuu valvonnasta, sosiaalista toimintakykyä edistävästä tehtävistä sekä työelä-

mään perehtymisestä. Nuorisorangaistuksen panee toimeen Kriminaalihuoltolaitos. Muita rangaistuksia nuorelle rikoksentekijälle voivat olla muun muassa kodin ja koulun sekä sosiaaliviranomaisten toimenpiteet.

Nuorilla rikoksentekijöillä on myös vahingonkorvausvelvollisuus, jolle ei laissa ole määritelty alaikäraja. Tällöin maksetaan vahingonkorvaus sille, jonka oikeuksia on rikottu. Vahingonkorvaukset ovat voimassa ikuisesti, jos vaatimus uudistetaan kolmen vuoden välein. Samalla vahingonkorvaussummalle kertyy korkoa noin kymmenen prosenttia eli vahingonkorvaus kaksinkertaistuu kymmenessä vuodessa.

Ulosoton kautta peritään vain sakot ja tuomioistuimessa tuomitut vahingonkorvaukset. Mikäli rangaistukseen liittyy menettämisseuraus, rikoksentekijä menettää rikoksentekovälineen (esimerkiksi tietokoneen) valtiolle.

Poliisilla on niin sanottu toimenpiderekisteri, johon merkitään kaikki tiedot henkilöstä, joihin kohdistuu poliisin toimenpiteitä. Toimenpiderekisteriin kirjataan kaikki rikosilmoitukset, sakot ja sekalaisilmoitukset. Ne pysyvät rekisterissä vanhenemisajan mukaan ja poistuvat sen jälkeen arkistoon 50 vuodeksi.

Myös alle 15-vuotiaiden rikosilmoitukset kirjataan, vaikka ne eivät johtaisikaan isompiin toimenpiteisiin. Alle 15-vuotiaana tehtyjen hölmöilyjen tiedot poistuvat rekisteristä yleensä vuoden sisällä siitä, kun henkilö on täyttänyt 18 vuotta – mikäli uusia rötöksiä tilille ei ole tullut. Rikosrekisteriin tulee merkintä kaikista vankeus- ja nuorisorangaistuksista. Rikosrekisterimerkinnot säilyvät vähintään viisi vuotta.

Tiettyihin opiskelu- ja työpaikkoihin haettaessa tehdään niin sanottu turvallisuusselvitys. Vaikkei vanha rikosmerkintä näkyisikään rikosrekisterissä, se voi tulla ilmi turvallisuusselvityksessä ja evätä esimerkiksi työpaikan saamisen.

Nuorten rikosoikeudellinen vastuu -tehtävät

Rikosten käsittely ja rangaistukset

- **Tavoite:** Nuori oppii, mikä on rikosoikeudellinen vastuu ja millaisia seurauksia lakien rikkomisesta saattaa koitua.
- **Tarvikkeet:** Rikosten sovittelu ja käsittely -, Rangaistukset -, Vahingonkorvausvelvollisuus- ja Rikosrekisteri-kalvot (liitteet 14–17), tietokone ja dataprojektori.
- **Kesto:** Noin 20 minuuttia.

Ohjeet: Käykää läpi seuraavat kalvot ja niihin liittyvät asiat.

Rikosten sovittelu ja käsittely (liite 14)

- Nuoren rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15-vuotiaana. Myös alle 15-vuotiaaseen kohdistetaan oikeudellisia toimenpiteitä ja seuraamuksia.
- Lievissä rikoksissa sovittelu toimii pääsääntöisesti hyvänä vaihtoehtona sille, että asia vietäisiin tuomioistuimeen. Sovittelulla tarkoitetaan sitä, että tekijä ja uhri istuvat saman pöydän ääreen keskustelemaan siitä, miten tehty teko voitaisiin hyvittää.

Rangaistukset (liite 15)

- Rikoksien rangaistukset voivat vaihdella sakoista vankeusrangaistukseen. Nuorisorangaistukseen voidaan tuomita 15–17-vuotias nuori, jos sakko katsotaan riittämättömäksi ja ehdoton vankeus liian ankaraksi rangaistukseksi. Nuorisorangastuksen pituus on neljästä kuukaudesta vuoteen ja se koostuu valvonnasta, sosiaalista toimintakykyä edistävästä tehtävistä sekä työelämään perehtymistä.
- Muita rangaistuksia nuorelle rikoksen tekijälle voivat olla muun muassa kodin ja koulun erilaiset toimenpiteet, sosiaaliviranomaisten toimenpiteet ja turvallisuusselvitys.

Vahingonkorvausvelvollisuus (liite 16)

- Nuorilla rikoksentekijöillä on myös vahingonkorvausvelvollisuus.
- Vahingonkorvaukset ovat voimassa ikuisesti, jos vaatimus uudistetaan kolmen vuoden välein. Samalla vahingonkorvaussummalle kertyy korkoa noin kymmenen prosenttia eli vahingonkorvaus kaksinkertaistuu kymmenessä vuodessa.
- Mikäli rangaistukseen liittyy menettämis-

seuraus, rikoksentekijä menettää rikoksentekovälineen (esimerkiksi tietokoneen) valtiolle.

Rikosrekisteri (liite 17)

- Toimenpiderekisteriin merkitään kaikki tiedot henkilöstä, joihin kohdistuu poliisin toimenpiteitä, vaikka kyseessä ei olisi rikos. Tiedot pysyvät rekisterissä vanhenemisajan mukaan ja poistuvat sen jälkeen arkistoon 50 vuodeksi.
- Rikosrekisteriin tulee merkintä kaikista vankeus- ja nuorisorangaistuksista. Rikosrekisterimerkinnät säilyvät vähintään viisi vuotta.
- Turvallisuusselvityksessä voi tulla ilmi vanha rikosrekisterimerkintä, joka voi evätä esimerkiksi tiettyyn työpaikkaan pääsyn.
- Omat tiedot poliisin rekistereissä voi pyytää poliisilta kerran vuodessa maksutta.

Netinkäyttöpäiväkirjojen purku

- **Tavoite:** Netinkäyttöpäiväkirjojen purkaminen.
- **Tarvikkeet:** Täytetyt netinkäyttöpäiväkirjat (liite 20), tietokone ja netinkäyttöpäiväkirjan koontilomake (liite 21) monistettuna koko ryhmälle.
- **Kesto:** Noin 15 minuuttia.

Ohjeet: Jaa netinkäyttöpäiväkirjan koontilomake jokaiselle nuorelle. Nuoret haastattelevat toisiaan netinkäyttöpäiväkirjoihin kirjattujen tietojen pohjalta. Keskustelkaa vastauksista ryhmissä.

Laki, nuoret ja netti -oppituntien kertaus ja palaute

- **Tavoite:** Kerrataan opittua ja annetaan palautetta.
- **Tarvikkeet:** Nettijulkaisijan muistilista -kalvo (liite 18).
- **Kesto:** Noin 10 minuuttia.

Ohjeet: Kerratkaa yhdessä asioita Nettijulkaisijan muistilista -kalvon pohjalta pohtien sitä, mitä siinä esitetyt asiat käytännössä tarkoittavat.

Oppitunnin päätteeksi pyydä oppilailta palautetta Laki, nuoret ja netti -oppitunneista:

- Mikä on tärkein asia, jonka opit?
- Mitä tunteita jäi päällimmäisenä mieleen?
- Mitä asioita olisi pitänyt käsitellä enemmän, mitä vähemmän?

Lisätehtäviä

Selvitä kuka -haastattelutehtävä

- ▶ **Tavoite:** Keskustellaan netinkäyttötottumuksista.
- ▶ **Tarvikkeet:** Selvitä kuka -haastatteluruudukko (liite 25).
- ▶ **Kesto:** Noin 10 minuuttia.

Ohjeet: Harjoituksen tavoitteena on selvittää, mihin tarkoituksiin oppilaat käyttävät internetiä. Ohjeista nuoret haastattelevat toisiaan käyttämällä haastatteluruudukkoa. Oppilas kirjoittaa niiden oppilaiden nimen ruudukossa siihen kohtaan tai niihin kohtiin, jota väittämä kuvaa. Tavoitteena on kerätä mahdollisimman monta nimeä tehtävämonisteeseen ja saada jokaisen nimi johonkin ruutuun. Tyhjiä ruutuja ei saa jäädä.

Viisaasti verkossa

- ▶ **Tavoite:** Lisätä oppilaiden ymmärrystä netti-turvallisuudesta.
- ▶ **Tarvikkeet:** Viisaasti verkossa -monisteet kaikille oppilaille (liite 26), nettiyhteys ja tietokoneet oppilaille
- ▶ **Kesto:** Noin 45 minuuttia.

Ohjeet: Tehtävä sopii hyvin kotitehtäväksi tai koulun atk-luokassa tehtäväksi vaikka pareittain. Oppilaat lukevat MLL:n Nuortennetistä Minä ja media -asiatekstit (www.mll.fi/nuortennetti) ja vastaavat sen jälkeen kysymyksiin erilliselle paperille.

Hyödyllisiä linkkejä

Mannerheimin Lastensuojeluliitto

www.mll.fi/mediakasvatus
www.mll.fi/lapsetjamedia
www.mll.fi/nuortennetti
www.tietoturvakoulu.fi

Suomen Asianajajaliitto

www.asianajajat.fi

Poliisi

www.poliisi.fi
www.poliisi.fi/nettivinkki (poliisin nettivinkkilomake)

Suomen laki

www.finlex.fi

Tekijänoikeudet

www.antipiracy.fi (tietoa tekijänoikeuksista ja internetpiratismista)
www.tekijanoikeus.fi (tekijänoikeustietoa kouluille)
www.gramex.fi (tietoa musiikin tekijänoikeuksista)
www.teosto.fi (tietoa musiikin tekijänoikeuksista)
www.kopiraitti.fi (tietoa kouluopetukseen liittyvistä tekijänoikeuksista)
www.kuvasto.fi (kuvien tekijänoikeuksista)

Keskusteluapua

MLL:n Lasten ja nuorten puhelin p. 116 111 ja www.mll.fi/nuortennetti
MLL:n Vanhempainpuhelin p. 0600 12277 ja www.mll.fi/vanhempainnetti

Lähteet

Eurobarometer, 2008. **Towards a safer use of the Internet for children in the EU – a parents’ perspective.** European Commission, Luxembourg.

Juntunen Ritva, 2008. **Luetaan lakia -palsta.** Lapsemme 2/2008, 47; Lapsemme 3/2008, 47; Lapsemme 4/2008, 47.

Kangas Sonja, Lundvall, Anniina & Sintonen Sara, 2008. **Lasten ja nuorten mediamaailma pähkinäkuoressa.** Liikenne- ja viestintäministeriö, Lasten ja nuorten mediafoorumi.

Kansallinen nuorisotutkimus – media 2008. 15/30 Research.

Kupiainen Reijo & Sintonen Sara, 2009. **Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus.** Helsinki.

Livingstone Sonja et al., 2011. **Risks and safety on the internet: The perspective of European children.** Full Findings. LSE, Lontoo: EU Kids Online.

Mustonen Anu & Peura Juuso, 2007. **Netin kuvagalleriat nuorten elämässä.** Nettikyselyn tuloksia 2007. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Pelastakaa Lapset ry., 2011. **Tutut tuntemattomat.** Raportti lasten ja nuorten nettituttavuuksista sosiaalisessa mediassa.

Salmi Venla, 2007. **Helsingin nuoret rikosten tekijöinä 2006.** Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 73.

Suoninen Annikka, 2004. **Mediakielitaidon jäljillä: Lapset ja nuoret valikoivina median käyttäjinä.** Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 81. Jyväskylän yliopisto.

Netti on osa nuorten arkea

Yhteydenpitoa kavereihin, tiedostojen vaihtoa, harrastusryhmiä, fanitusta, pelaamista, tiedonhakua, oppimista, asioiden hoitamista, ostosten tekoa, itseilmaisua, hengailua, viihtymistä...

Jokaisella netinkäyttäjällä on oikeuksia.

- Oikeus yksityisyyteen.
- Oikeus loukkaamattomuuteen.
- Oikeus omaan teokseensa.

Netti on julkinen paikka. Siellä liikkussa tulee noudattaa yhteisiä pelisääntöjä – aivan kuten liikenteessä pitää noudattaa liikennesääntöjä.

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

LIITE 2

Netinkäyttöä säätelee Suomen laki

- Netissä kuka tahansa voi julkaista lähes mitä tahansa.
- Netissä jukaistuilla sisällöillä ei välttämättä ole vastuullista päätoimittajaa.
- Netissä on helppo jopa tahattomasti rikkoa lakia.

Netinkäyttöä ja netin tarjoamia palveluja säätelevät lait, joiden tarkoituksena on turvata jokaisen netinkäyttäjän oikeuksia.

Kaikki sellainen, mikä on muutoinkin laitonta, on pääsääntöisesti laitonta myös netissä.

Tyypillisimpiä nettirikoksia

- tekijänoikeuden loukkaaminen
- kunnianloukkaus
- yksityiselämää koskevien tietojen levittäminen
- laiton uhkaus, perätön vaarailmoitus
- tietomurto

Perättömiä uhkauksia

- esimerkiksi netissä julkaistuja, kouluihin kohdistettuja perusteettomia uhkauksia

Perätön vaarailmoitus rikkoo oikeuksiamme!

- Perättömien vaarailmoitusten tekeminen on eettisesti ja moraalisesti väärin.
- Poliisi tutkii jokaisen uhkauksen.
- Rangaistuksena sakkoa tai jopa kaksi vuotta vankeutta.
- Rikosoikeudellisen seuraamuksen lisäksi uhkaaja voi joutua maksamaan tuntuvia vahingonkorvauksia.

Joka aseella tai muutoin uhkaa toista... ja uhatulla perusteltu syy pelätä oman tai toisen turvallisuuden puolesta... (Rikoslaki 25.luku, 7§)

Hyvä läppä?

1. Kenen oikeuksia videossa rikotaan?
2. Tapahtuuko videon tarinassa rikos?
3. Voiko jollekulle koitua seurauksia?

Niinan oikeudet

- Miksi poika tekee kuvamuokkauksen?
- Mitä Niinan oikeuksia poika rikkoi?
- Tapahtuiko videossa rikos? Jos, niin mikä tai mitkä?
- Voiko jollekulle aiheutua seurauksia? Milllaisia?
- Kenelle Niinan kannattaisi kertoa asiasta, ja miten hän saa kuvansa pois netistä?

Törttöilyn seuraukset

- Kunnianloukkauksesta ja yksityiselämää koskevan tiedon levittämisestä voidaan tuomita sakkoihin tai jopa vankeus-rangaistukseen.
- Lisäksi tuomitun tulee korvata oikeudenkäyntikulut, joihin kuuluvat omat ja vastapuolen oikeudellisen avustajan palkkiot.

Laittomasta toiminnasta jää nettiin usein jäljet, joten poliisi voi tarvittaessa jäljittää lainrikkojat.

Miten omia oikeuksiaan voi turvata?

- Muista, että netti on julkaisuväline.
- Mieti, millaisen kuvan haluat itsestäsi antaa.
Kaikki julkisesti verkossa julkaisemasi tekstit, kuvat ja videot näkyvät mahdollisesti koko maailmalle.
- Pidä käyttäjätunnuksesi ja salasanasasi muiden ulottumattomissa.
- Netti on kuin iso kopiokone tai arkisto. Kerran netissä julkaistua tekstiä, kuvaa tai videota ei saa sieltä kenties koskaan pois.

Kenen oikeudet?

- Lauralla ja Saralla on bändi.
- Tytöt äänittävät omaa musiikkiaan ja lainaavat valmiin cd:n kaverilleen Heidille.
- Heidi polttaa cd:stä itselleen kopion.
- Heidi lataa musiikkia luvatta nettiin.
- Heidin veli Tom jatkaa levitystä maksua vastaan.

Artistin oikeudet

- Kuka omistaa oikeudet tyttöjen biisiin?
- Onko joku jo syylistynyt tai syylistymässä rikokseen?
Perustele vastauksesi.
- Voiko jollekulle aiheutua seurauksia? Millaisia?
- Miten tytöt jatkossa voisivat turvata oikeuksiaan?

Tekijänoikeuksien ABC

- Mahdollisuus ansaita elanto.
- Tekijällä on oikeus omiin teoksiinsa.
- Toisen teosta ei saa levittää ilman tekijän lupaa.
- Teoksen kopiointi omaan käyttöön on sallittua.
- Teosten (musiikki, elokuvat jne.) imurointi internetin laittomista lähteistä omalle koneelle on vastoin lakia.
- Tekijänoikeusrikkomuksesta saa teon vahingollisuudesta riippuen joko sakkoa tai vankeutta.

Rikosten sovittelu ja käsittely

Rikosasioiden sovittelu

- Sovittelu on vaihtoehto oikeudenkäynnille, jos tekijä ja uhri siihen suostuvat (esim. ikävät nettikirjoittelut).
- Sovittelun kohteina ovat yleensä yli 10-vuotiaiden lasten rikokset.
- Teko voidaan sovittaa rahalla tai työllä (esim. töhryjen siivoaminen).
- Onnistunut sovittelu voi johtaa siihen, ettei syytettä nosteta tai rangaistusta lievennätään.

Rikoskäsittelyn vaiheet

- esitutkinta
- syyteharkinta
- tuomioistuinkäsittely

Rangaistukset

- sakko
- nuorisorangaistus
- yhdyskuntapalvelu
- vankeus (ehdollinen tai ehdoton)
- menettämisseuraamus: menetät rikoksentekovälineen (esim. tietokoneen) valtiolle
- vahingonkorvausvelvollisuus
- kodin ja koulun toimenpiteet

Vahingonkorvausvelvollisuus

- Myös alaikäinen on vahingonkorvausvelvollinen aiheuttamastaan vahingosta.
- Korvausta voidaan periä useita vuosia ja esimerkiksi ulosmitata.
- Vanhemmat eivät ole velvollisia suorittamaan korvauksia.
- Korvausta voidaan periä esimerkiksi nuoren ensimmäisestä palkasta.

Rikosrekisteri

- Rikosrekisteriin tulee merkintä kaikista vankeus- ja nuoriso-rangaistuksista.
- Rikosrekisterimerkinnot säilyvät vähintään viisi vuotta.
- Rekisterimerkintä vaikuttaa muun muassa ammattiin ja passin ja viisumin saamiseen.
- Näkyy niin sanottua turvaselvitystä tehtäessä (tietyn opiskelupaikat ja ammatit).

Nettijulkaisijan muistilista

- Mieti, millaisen kuvan haluat itsestäsi antaa.
- Avoimessa verkossa julkaistun kuvan levitystä, muokkausta ja käyttöä eri yhteyksissä on käytännössä hyvin vaikea estää.
- Kurjaa kuvaa tai tekstiä ei kenties koskaan saa pois netistä.
- Sinulla on oikeus omiin teoksiisi, mutta kannat julkaisemistasi kuvista ja teksteistä vastuun.
- Muista kunnioittaa myös muiden oikeuksia.

Haastattelutehtävä

Haastattelija: .....

Haastateltava: .....

Haastattele luokkatoveriasi netinkäytöstä. Kirjoita häneltä saamasi vastaukset paperiin ja esittele luokkatoverisi netinkäyttötapoja koko luokalle.

1. Kuinka paljon luokkatoverisi käyttää nettiä? Mitä eri nettipalveluja hän käyttää?

.....

.....

.....

2. Mikä on hänen suosikkisivustonsa netissä? Miksi hän käyttää sitä?

.....

.....

.....

3. Onko hän koskaan törmännyt kurjaan toimintaan eri verkkopalveluissa?
Jos, niin millaiseen? Miltä toisten törttöily netissä on hänestä tuntunut?

.....

.....

.....

4. Onko hän koskaan julkaissut omia tuotoksiaan netissä (esim. kuvia, videoita, runoja, musiikkia)? Millaista palautetta hän on saanut muilta netinkäyttäjiltä? Miltä palaute on tuntunut?

.....

.....

.....

.....

Netinkäyttöpäiväkirja

Täytä lomake mahdollisimman tarkasti ja totuudenmukaisesti.

Täytä yksi ruuturivi yhdestä netinkäyttökerrasta. Jos tila loppuu kesken, kirjoita lisää lomakkeen toiselle puolelle. Ota lomake mukaan viimeiselle oppitunnille. Lomakkeeseen ei tarvitse laittaa nimeä.

Millä verkko- sivuilla kävit?	Käytitkö meseä, skypeä tms.?	Miksi käytit nettiä?	Kuinka kauan vietit aikaa netissä?

Netinkäyttöpäiväkirjan koonti

1. Kuinka paljon vietit aikaa netissä?

---

2. Mihin käytit eniten aikaa netissä? Miksi?

---

3. Kuulutko johonkin nettiyhteisöön?

Jos kuulut, niin mihin ja miksi? Miksi et kuulu yhteisöihin?

---

4. Juttelitko kuluneen viikon aikana jonkun kanssa netissä?

Mikäli juttelit, olivatko he tuttuja koulusta, harrastuksista vai pelkästään netistä?

---

5. Millaisen käsityksen luulet ihmisten saavan sinusta nettikirjoitustesi ja kuviesi perusteella? Saisivatko he samanlaisen käsityksen, jos tapaisivat sinut kasvokkain?

Hyvä läppä?

Katso video ja pohdi seuraavia kysymyksiä.

1. Miksi poika tekee kuvamuokkauksen?

---

2. Mitä Niinan oikeuksia poika rikkoi?

---

4. Voiko jollekulle aiheutua seurauksia? Millaisia?

---

5. Kenelle Niinan kannattaisi kertoa asiasta ja miten hän saa kuvansa pois netistä?

Testaa nettitaitosi

1. Jenni saa kuulla, että Joni on ottanut Jennin galleriaprofiilista kuvan koneensa taustakuvaksi. Jenni raivostuu asiasta. Mitä Jenni voi tehdä?
  - a) Soittaa poliisille, sillä Joni on tehnyt rikoksen.
  - b) Pyytää Jonia vaihtamaan taustakuvaa, vaikka teko ei sinällään olekaan väärin.
  - c) Nostaa oikeusjutun kuvagalleriaa vastaan.
2. Verkkopelissä pelin ylläpitäjä pyytää salasanaasi pelin päivitystä varten. Miten toimit?
  - a) Kyseessä on huijari. Poistun tilanteesta ja ilmoitan asiasta pelin oikealle ylläpitäjälle.
  - b) Annan salasananani, jotta hahmoni toimisi uudessakin versiossa.
  - c) Annan salasananani, mutta vaihdan sen heti, kun päivitys on tehty. En halua salasananani päätyvän vääriin käsiin.
3. Minkä seuraavista tiedoista voit kertoa itsestäsi netissä melko turvallisesti?
  - a) Urheiluseuran nimen
  - b) Koulun nimen
  - c) Sosiaaliturvatunnuksen
  - d) Syntymävuoden
  - e) Katuosoitteen
4. Keskustelufoorumin häirikkö Pera67 on uhkaillut Jori94:ää ja levitellyt tästä perättömiä juoruja. Jorin mitta on nyt täynnä ja hän kertoo Peralle tekevänsä tästä ilmoituksen poliisille. Miten nyt suu pannaan, Pera?
  - a) ”Suomi on vapaa maa. Kyllä täällä puhua saa! Ei se ole laitonta, joten turha sotkea poliisia asiaan.”
  - b) ”Hah, miten luulet selvittäväsi kuka mä oon!?”
  - c) ”Sori, en tajunnut tekeväni jotain väärin. Voidaanko vielä sopia tää asia?”
  - d) ”No, älä nyt suutu! Riittääkö, jos perustan tänne 300 anteeksipyyntökeskustelua?”
5. Otit kaverisi bileissä kuvia viime viikonloppuna. Osa kuvista on hassunhauskoja ja vähän nolojakin poseerauskuvia. Voitko laittaa kuvat nettigalleriaan?
  - a) Joo, jos kysyn bileiden järjestäjältä luvan.
  - b) Joo, jos kysyn kaikilta kuvissa esiintyviltä ihmisiltä luvan. Ja lisäksi bileiden järjestäjältä.
  - c) Totta kai, sillä tekijänoikeus on aina kuvaajalla ja saan tehdä kuvilla mitä haluan.
  - d) En, yksityistilaisuudessa otettuja kuvia ei saa missään tapauksessa esittää julkisesti.
6. Millainen on hyvä salasana?
  - a) Mahdollisimman helppo muistaa, tyyliin oma nimi ja syntymävuosi.
  - b) Se ei tarkoita mitään, ja siinä on kirjaimia ja numeroita. Tätä ei kyllä arvaa kukaan!
  - c) Ihan randomilla valittu sana, joka ei liity mitenkään minuun, mutta on silti helpompi muistaa kuin joku kirjain-numeroyhdistelmä. Vaikka koiranputki!

Kenen oikeudet?

Lue tarina ja pohdi alla olevia kysymyksiä.

Lauralla ja Saralla on oma bändi. Saran eno omistaa studion, jossa tytöt nauhoittivat itse säveltämänsä ja sanoittamansa kappaleen. Tytöt eivät kuitenkaan ole kovin tyytyväisiä biisiin. Laura päättää antaa kappaleen cd:llä kaverilleen Heidille. Ehkä Heidi osaisi kertoa, miten kappaletta voisi parannella.

Heidi sanoo kuuntelevansa cd:n mielellään. Kotona hän päättää tehdä cd:stä kopion. Onhan hyvä, että hänelle jää kavereiden musiikista kopio senkin jälkeen, kun hän joutuu palauttamaan alkuperäiskappaleen Lauralle ja Saralle.

Heidi vaihtelee musiikkia nettituttujensa kanssa. Hänellä on nettituttuja ympäri Eurooppaa, joista moni pitää suomalaisesta musiikista, etenkin heivistä. Vaikka Luran ja Saran biisi ei olekaan heviä, Heidi päättää silti laittaa kappaleen omille kotisivuilleen, josta sen voi vapaasti ladata. Tytöille hän ei muista asiasta sanoa. Ensimmäisen viikon aikana parikymmentä henkilöä käy lataamassa Luran ja Saran tekemän kappaleen Heidin verkkosivuilta.

Myös Heidin isovelji Tom kuulee biisin. Hänestä on typerää, että Heidi jakaa kappaletta ilmaiseksi. Tom on kerännyt tietokoneelleen laajan musiikkikirjaston tarkoituksenaan jakaa musiikkia netissä maksua vastaan. Hän ehdottaa Heidille, että myös Luran ja Saran kappale ladattaisiin musiikkikirjastoon. Heidi saisi sitten itselleen ne eurot, jotka kilahtavat Tomin tilille niiltä, jotka ostavat biisin.

1. Kuka omistaa oikeudet tyttöjen biisiin?

---

2. Onko joku jo syylistynyt tai syylistymässä rikokseen? Perustele vastauksesi.

---

3. Voiko jollekulle aiheutua seurauksia? Millaisia?

---

4. Miten tytöt voisivat turvata oikeuksiaan jatkossa?

Selvitä kuka

Kerää jokaiseen ruutuun ryhmäläisten nimiä.
Jokaisen nimi on oltava ruudukossa vähintään kerran!

Ei käytä nettiä joka päivä.	On profiili IRC-Galleriassa.	Ei ole laittanut omaa kuvaansa nettiin.	Mesettää melkein joka päivä.
Lukee verkkolehtiä.	Pelaa verkkopelejä.	On allekirjoittanut adressin netissä.	On ostanut verkko-kaupasta jotain.
On käynyt MLL:n Nuortennetissä.	On ladannut musiikkia netistä.	Irkkaa.	On yli 100 kaveria meselistalla.
Käyttää nettiä pääasiassa tiedonhakuun.	Käyttää nettiä eniten kavereiden kanssa jutteluun.	On löytänyt netistä uuden ystävän.	On tavannut nettitutun.
On törmännyt nettikiusaamiseen.	On valistanut vanhempiaan nettiasioissa.	Osallistuu aktiivisesti jonkin keskustelupalstan keskusteluihin.	Haluaisi vähentää netinkäyttöään.

Viisaasti verkossa

Lue Nuortennetistä (www.mll.fi/nuortennetti) nettiturvallisuudesta kertova osio Viisaasti verkossa. Vastaa sen jälkeen seuraaviin tehtäviin.
Kirjoita vastaukset erilliselle paperille.

1. Ihana internet

Keksi vähintään kaksi lisäkohtaa netin hyvien puolien listaan.
Kirjoita ne samaan tyyliin kuin Nuortennetissä on kirjoitettu.

2. Elämää kuvagallerioissa

- a) Tutkiskele jonkun sinulle tuntemattoman ihmisen profiilia jossakin yhteisöpalvelussa (esimerkiksi kuvagalleriapalvelussa) ja kirjoita viikkoosi, millaisen mielikuvan saat henkilöstä. Mitä hän harrastaa, minkälainen hän on luonteeltaan? Miksi hän on valinnut oletuskuvakseen juuri kyseisen kuvan? Mitä hän haluaa viestiä kuvalla?
- b) Mikäli sinulla itselläsi on profiili jossakin yhteisöpalvelussa, mieti, millaisen kuvan joku tuntematon saa sinusta profiilisi perusteella.

3. Suojaa itsesi

- a) Mitkä ovat henkilötietoja?
- b) Mitä voi tapahtua, jos paljastat henkilötietojasi netissä?
- c) Miten suojaat henkilötietosi parhaiten?
- d) Mikä on identiteettivarkaus?

4. Ilkeitä viestejä ja törkeitä kuvia

- a) Miten nettikiusaaminen eroaa koulukiusaamisesta?
- b) Miten itse voi ehkäistä nettikiusaamista?
- c) Mitkä ovat mielestäsi kolme parasta neuvoa nettikiusatulle?
- d) Miten opettajan, kuraattorin tai vanhemman pitäisi puuttua nettikiusaamiseen?

5. Netiketti

- a) Miten itse voi huolehtia siitä, ettei tule epähuomiossa rikkoneeksi toisten netinkäyttäjien oikeuksia?
- b) Miten voi mielestäsi parhaiten turvata oikeuden yksityisyyteen?
- c) Miten voi mielestäsi parhaiten turvata oikeudet omiin luomuksiin?
- d) Millaisilla ohjeilla sinä täydentäisit netikettiä? Keksi vähintään kolme uutta ohjetta ja kirjoita ne samaan tyyliin kuin Nuortennetissä on kirjoitettu.

Laki, nuoret ja netti -opetusmateriaalissa on tietoa nuorten nettiturvallisuudesta sekä siihen liittyviä harjoituksia. Nettiturvallisuutta käsitellään Suomen lainsäädännön näkökulmasta. Materiaali on suunnattu erityisesti 8–9 -luokkalaisten opetukseen.

Materiaali on päivitetty versio vuonna 2010 ilmestyneestä samannimisestä materiaalista.

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

ins@fe

